

Straffa inte barnet!

En studie av barnperspektivet inom kriminalvården

Alla barn och unga har rätt till trygga och bra uppväxtvillkor. I Sverige finns ett stort antal barn som växer upp med föräldrar som är frihetsberövade. De blir inte alltid sedda och får inte det stöd de behöver. Få har fått hjälp till en bra kontakt med sina föräldrar.

Varför "straffas" barnen för att mamma eller pappa har begått brott? Kan man för barnens skull finna bättre sätt att hantera föräldrarnas straff?

För att få svar på dessa och en rad andra frågor genomförde Barnombudsmannen en enkätundersökning 2003 bland landets häkten och anstalter. Tanken var att kartlägga hur kriminalvården förmår möta barnens behov.

Den här rapporten redovisar resultaten från undersökningen samt Barnombudsmannens förslag till åtgärder för att förbättra situationen för barn och unga med frihetsberövade föräldrar.

www.bo.se

Straffa inte barnet!

En studie av barnperspektivet inom kriminalvården

ISBN 91-87448-327
ISSN 1652-0157

Barnombudsmannen

Postadress: Box 22106, 104 22 Stockholm

Besöksadress: Norr Mälarstrand 6

Telefon: 08-692 29 50

Fax: 08-654 62 77

E-post: bo@bo.se

Webbplats: www.bo.se

Innehåll

Förord.....	5
Sammanfattning	8
Barnombudsmannen föreslår	9
Bakgrund.....	11
Syfte och mål	11
Metod	11
Barns rättigheter när föräldern är frihetsberövad.....	12
Situationen för barn med frihetsberövade föräldrar	13
Översyn av lagstiftningen	15
Resultat från enkätundersökningen.....	16
Myndigheternas kännedom om barnen	16
Samverkan mellan myndigheter.....	18
Barn som vistas tillsammans med en intagen på anstalt eller i häkte.....	19
Kontakten mellan en intagen och dennes barn	20
Stöd i föräldrarollen	28
Övrigt.....	29
Stöd till barn som har frihetsberövade föräldrar.....	32
Käll- och litteraturlista.....	33
Sammanställning av anstaltsenkäten	34
Sammanställning av häktesenkäten.....	42

Förord

”Pappa bor inte hemma, han bor i fängelset”

Alla barn och unga har rätt till trygga och bra uppväxtvillkor. I samband med att jag besökt omhändertagna barn och unga har jag fått ta del av livshistorier som beskriver en annan uppväxtsituation. Flera av de barn jag mött har, från tid till annan, vuxit upp med föräldrar som varit frihetsberövade eller haft föräldrar med missbruksproblem. Dessa barn har haft få eller inga vuxna som de kunnat lita på under sin uppväxt. De har inte blivit sedda och inte fått det stöd de behövt för att få en trygg uppväxt. Få har fått hjälp till en bra kontakt med sina föräldrar.

Efter samtal med personal inom kriminalvården har jag kunnat konstatera att barn till dem som frihetsberövats ofta inte blir tillräckligt sedda i kriminalvårdens verksamhet och det har även framgått att de frihetsberövades kontakt med sina barn inte alltid utgått från barnens behov. Under 2003 blev jag inbjuden till Asptunaanstalten för att diskutera hur man kunde öka barnperspektivet inom kriminalvården. En rad frågor blev tydliga och det kändes viktigt att ytterligare fördjupa sig i dem.

Varför ”straffas” barnen för att mamma eller pappa har begått brott? Kan man för barnens skull finna bättre sätt att hantera föräldrarnas straff? Varför har man inte arbetat aktivt med de riktlinjer som utarbetats mellan Socialstyrelsen och Kriminalvården?

För att få svar på dessa och en rad andra frågor initierade Barnombudsmannen denna studie. Studien har i huvudsak bestått av enkäter som ställts till personal vid landets häkten och anstalter. Svarsfrekvensen har glädjande nog varit mycket hög. Den höga svarsfrekvensen och de utförliga svaren tyder på ett stort engagemang och genuint intresse för barnen och deras särskilda behov, bland berörd personal. Det känns både betryggande för framtiden och är i sig glädjande.

Tanken med vår studie har varit att kartlägga hur kriminalvården förmår möta barnens behov. Det är viktigt att alla de aktörer som finns kring dessa barn blir bättre på att samarbeta för att möta barns särskilda behov. Det är angeläget att dessa frågor blir prioriterade. Samhället borde med gemensamma tag, en gång för alla, lägga en ny och bättre grund för alla barn vars föräldrar kommer att frihetsberövas i vårt land.

Det handlar bland annat om att de berörda myndigheterna skapar nya rutiner som tydligt tar tillvara barns behov då föräldern frihetsberövas, att öka berörd personals kunskaper, att bättre rusta de lokaler som barnen och de frihetsberövade föräldrarna kan träffas i, att ordentligt satsa på föräldrautbildning för föräldrar som hamnat i häktet och på anstalt och att utveckla bra metoder för att förbereda ett liv med bra relationer mellan barn och förälder då straffet väl avtjänats. En förälder är alltid barnets förälder, oavsett frihetsberövandet, och bör kunna fylla en viktig funktion under barnets uppväxt.

Samhället bär ett ansvar att se till att dessa barn inte riskerar att bli nästa generation av frihetsberövade. Inget barn ska på grund av bristfällig hantering inom kriminalvården eller socialtjänsten ytterligare drabbas på grund av att föräldern frihetsberövats. Frihetsberövandet borde i bästa fall istället kunna bidra till att stödja och stärka relationen mellan barnet och den frihetsberövade föräldern. Det måste vara samhällets gemensamma ambition för framtiden.

Barnombudsmannen vill genom denna studie sätta fokus på dessa barns särskilda behov och på så sätt stimulera till en ökad debatt och bidra till en förändring av de regelverk som behöver justeras för att stärka de rättigheter som barn med frihetsberövade föräldrar har. Det behövs helt enkelt ett större barnperspektiv i kriminalvården och socialtjänsten och hos alla andra berörda aktörer som för dessa barns skull måste bli bättre på att leva upp till FN:s konvention om barnets rättigheter.

Ett varmt tack till alla som på olika sätt medverkat.

Lena Nyberg
Barnombudsman

Sammanfattning

Enligt artikel 9 i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) ska konventionsstaterna säkerställa att inget barn skiljs från sina föräldrar mot sin vilja om det inte kan anses vara nödvändigt utifrån barnets bästa. Situationer när det kan vara nödvändigt att barnet skiljs från en eller båda föräldrarna är till exempel vid övergrepp eller vanvård eller då föräldrarna lever åtskilda på grund av en skilsmässa eller separation samt när en förälder är frihetsberövad på grund av brott.

Barn som har en eller två föräldrar som är frihetsberövade på grund av brott har rättigheter utifrån barnkonventionen liksom andra barn. De har rätt att upprätthålla kontakten med en förälder även om denne är häktad eller intagen på anstalt. Skillnaden för barnet blir att samhället reglerar hur och när kontakten ska ske. Barnombudsmannen anser att samhället måste ha ansvar för att göra kontakten mellan barn och deras frihetsberövade föräldrar, så positiv och meningsfull som möjligt.

Under 1997 tog Kriminalvårdsstyrelsen och Socialstyrelsen i samråd med bland andra Barnombudsmannen fram en rapport med titeln "Barn med frihetsberövade föräldrar". I rapporten gavs en rad förslag som hade till syfte att förbättra kontakten mellan intagna och deras barn och att öka kännedomen om dessa barn inom kriminalvården.

Barnombudsmannen ansåg att en uppföljning av rapporten var nödvändig. Vi valde att genom en enkätundersökning ta reda på om och i så fall hur föreskrifter och lagar som styr kriminalvårdens arbete har förändrats utifrån rapporten, men också om den hade haft någon inverkan på det praktiska arbetet.

I denna rapport redovisas resultaten från en enkät som syftar till att se hur kriminalvården arbetar med ett barnperspektiv och hur det arbetet kan förbättra situationen för de barn som har frihetsberövade föräldrar.

Barnombudsmannen anser att enkätsvaren i många avseenden är positiva och vissa förbättringar inom kriminalvården har skett sedan genomgången 1997. Det finns dock många områden där förutsättningarna för barn att upprätthålla en positiv och meningsfull kontakt med en intagen¹ förälder kan förbättras.

Det första området där Barnombudsmannen anser att stora förbättringar kan göras är i samverkan mellan berörda myndigheter, främst kriminalvården och socialtjänsten.

Vidare måste förutsättningarna för barns besök och andra kontaktformer förbättras. Den kontaktform som ger den mest naturliga relationen mellan barnet och den frihetsberövade föräldern är permissioner. Av enkätsvaren framgår att lagen inte är utformad så att hänsyn kan tas till barnets rättigheter i det avseendet. Vissa anstalter anser att lagen kan tolkas som att permissioner kan beviljas utifrån barnets behov av att en förälder är närvarande vid viktiga tillfällen som till exempel skolavslutning.

Ett annat sätt för barnet att ha kontakt med den intagne är genom besök på anstalten eller häktet. För att en sådan kontakt ska bli positiv och meningsfull krävs att miljön så långt det är möjligt utifrån säkerhetssynpunkt är anpassad efter barns behov. Barnombudsmannen

---

¹ I det följande används begreppet intagen både för personer som vistas i häkte och på anstalt.

finner det anmärkningsvärt att i stort sett samtliga häkten och anstalter saknar personal som är utbildad för att ta emot barn vid besök. Positivt är att de flesta anstalter och häkten har besöksrum som är utformade efter barns behov, med bland annat leksaker.

Möjligheterna för barnet att ha telefonkontakt med den intagne föräldern varierar mycket mellan olika anstalter och häkten. Barnombudsmannen anser att ett mer enhetligt system vore att föredra. Systemet måste utformas så att hänsyn kan tas till barns rättigheter och behov av kontakt med en frihetsberövad förälder.

När en person är häktad kan denne beläggas med restriktioner, vilket innebär att han eller hon helt eller delvis är avskuren från omvärlden och därmed också sitt/sina barn. Barnombudsmannen anser att huvudregeln vid utfärdande av restriktioner ska vara att dessa inte gäller i förhållande till den häktades barn.

Sammanfattningsvis kan sägas att situationen för barn som har frihetsberövade föräldrar till viss del har förbättrats sedan 1997 men att det fortfarande finns många områden där ytterligare åtgärder måste komma till stånd. Det är också viktigt att framhålla att när förbättringar ska göras för barn som har frihetsberövade föräldrar, är det av största vikt att barnen ges möjlighet att uttrycka sina åsikter angående sin situation.

Barnombudsmannen föreslår

Myndigheternas kännedom om barnen

- att kriminalvården åläggs en skyldighet att alltid fråga en intagen vid den första kontakten med häktet eller anstalten om denne har barn och om denne har vårdnaden om ett eller flera barn
- att kriminalvården åläggs en skyldighet att föra statistik över antalet barn som har frihetsberövade föräldrar utifrån de intagnas uppgifter

Samverkan mellan myndigheter

- att kriminalvården tar ansvar för att utbilda och informera all personal om anmälnings-skyldigheten som de har enligt socialtjänstlagen
- att Socialstyrelsen och Kriminalvårdsstyrelsen tillsammans utarbetar rutiner för ett ökat samarbete kring barn som har frihetsberövade föräldrar

Barn som vistas tillsammans med en intagen på anstalt eller i häkte

- att kriminalvården förbättrar situationen för barn som vistas tillsammans med en intagen förälder på anstalt eller i häkte vad gäller bostadsrummens utformning och barnens möjligheter till utevistelser

Restriktioner

- att huvudregeln vid utfärdande av restriktioner ska vara att dessa inte gäller i förhållande till den häktades barn
- att kriminalvården och åklagare åläggs att alltid informera den häktade om möjligheten att undanta kontakt med barnen från de generella restriktionerna

Besök

- att kriminalvården åläggs en skyldighet att inrätta besöksrum på samtliga anstalter och häkten som är anpassade efter barns behov. Den bör då särskilt beakta barnens behov av att träffa andra barn som är i samma situation
- att Kriminalvårdsstyrelsen ser över möjligheterna att undvika att barn låses in under besök hos en förälder på anstalt eller i häkte

Personalen på anstalter och häkten

- att alla anstalter och häkten ska ha en skyldighet att ha särskilt utbildad personal som närvarar vid barns besök
- att all personal som arbetar inom kriminalvården får viss utbildning om barn och barns behov vid kontakt med en intagen förälder

Socialnämndens ansvar i samband med barns besök på anstalt och häkte

- att socialnämnden vid behov ska ansvara för kostnader i samband med barns besök hos en förälder som är intagen på anstalt eller i häkte
- att socialnämnden vid behov ska tillhandahålla kompetent personal som kan följa med barn som annars skulle resa ensamma för att besöka en frihetsberövad förälder

Besökslägenheter

- att alla anstalter får minst en besökslägenhet som är anpassad efter barns behov

Telefonsamtal

- att det ska framgå av anstaltsföreskrifterna samt häktesföreskrifterna att de intagna ska ha rätt att ringa kostnadsfritt till sitt/sina barn ett visst antal gånger per vecka om det är det bästa för det enskilda barnet
- att kriminalvården ser över reglerna kring när de intagna får ringa, i syfte att underlätta för barnet att upprätthålla kontakten med en frihetsberövad förälder
- att Kriminalvårdsstyrelsen ser över systemet kring inkommande samtal för att öka möjligheterna för barnet att själv kunna ringa till sina frihetsberövade föräldrar

Permissioner

- att lagstiftningen som rör permissioner ändras så att det finns möjlighet att utifrån barnets behov av kontakt med en intagen förälder bevilja permissioner

Stöd i föräldrarollen

- att det ska vara obligatoriskt att erbjuda föräldrautbildning på samtliga anstalter
- att Kriminalvårdsstyrelsen uppmanas att erbjuda föräldrautbildning på samtliga häkten

Bakgrund

Att företräda barn och unga som är Barnombudsmannens huvudsakliga uppgift innebär bland annat att företräda de barn som är osynliga i samhället. Barn som har frihetsberövade föräldrar syns sällan i samhällsdebatten trots att de är relativt många. Forskningen kring de här barnens situation är knapphändig, vilket Barnombudsmannen anser är mycket olyckligt.

Under 1997 fick Kriminalvårdsstyrelsen och Socialstyrelsen ett gemensamt uppdrag av regeringen att se över situationen för barn som hade frihetsberövade föräldrar. Barnombudsmannen deltog i arbetet som utmynnade i en rapport "Barn med frihetsberövade föräldrar".

Med anledning av Kriminalvårdsstyrelsens och Socialstyrelsens rapport inledde Barnombudsmannen under 2003 ett uppföljningsprojekt kring barn som har frihetsberövade föräldrar. Initiativet till det arbetet togs efter ett besök på anstalten Asptuna. Efter besöket träffade Barnombudsmannen ett antal kriminalvårdschefer från Stockholmsområdet för att diskutera hur de såg på barnperspektivet inom kriminalvården.

Syfte och mål

Syftet med den här rapporten är att kartlägga och beskriva situationen för barn som har en eller två föräldrar som är frihetsberövade på grund av brott. Det finns många olika problem som barnen kan möta men de har samtidigt samma rättigheter som andra barn har, utifrån bland annat FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Eftersom Barnombudsmannen har att bevaka att alla barns rättigheter utifrån barnkonventionen tillvaratas är det enligt vår mening viktigt att belysa situationen för den här gruppen av barn som sällan blir sedd.

Målet med rapporten är att kunna påverka beslutsfattare och andra personer på olika nivåer i samhället att ta hänsyn till barnperspektivet när en person som har barn frihetsberövas på grund av ett brott. Beslutsfattarna och andra personer som behöver påverkas i det här sammanhanget är till exempel lagstiftaren, Kriminalvårdsstyrelsen samt personal inom kriminalvården och socialtjänsten. Ett annat mål med rapporten är att skapa en medvetenhet i samhället om att det finns en stor grupp barn som lever utan den ena eller båda sina föräldrar på grund av att föräldern är frihetsberövad. Som exempel kan nämnas personal inom skola och barnomsorg som måste ha ett ansvar för att stötta och hjälpa barnen.

Metod

Metoden är en enkätundersökning, litteraturstudier, deltagande i konferenser samt diskussioner med organisationer som arbetar med barn till frihetsberövade. De organisationer som främst har bidragit med viktiga kunskaper och exempel till den här rapporten är Bryggan Stockholm och Solrosen i Göteborg.

Enkätundersökningen syftade till att göra en uppföljning av det regeringsuppdrag som gavs till Socialstyrelsen och Kriminalvårdsstyrelsen under 1997. Uppdraget var att se över förhållandena för barn vars föräldrar är intagna i häkte eller på anstalt. Under arbetets gång samrådde myndigheterna med bland andra Barnombudsmannen. Resultatet

presenterades 1998 i rapporten "Barn med frihetsberövade föräldrar". Rapporten innehöll en rad förslag till förändringar främst av de anstaltsföreskrifter som beslutas av Kriminalvårdsstyrelsen. Efter samtal med olika personer med nära kontakt till kriminalvården fick Barnombudsmannen indikationer på att mycket lite hade förändrats sedan rapporten publicerades. Vi ansåg därför att det krävdes en uppföljning av om, och i så fall hur, det synsätt som speglades i rapporten syntes inom kriminalvården. I rapporten presenterades förslag som också rörde andra myndigheters arbete, framför allt socialtjänstens och polisens. I denna rapport behandlas främst kriminalvårdens arbete med att försöka tillämpa ett barnperspektiv.

Till en början skickades en enkät ut till ett mindre antal häkten och anstalter för att få en första indikation på hur situationen såg ut inom kriminalvården utifrån ett barnperspektiv. Resultatet från den enkäten presenterades i Barnombudsmannens årsrapport 2003 "Vem bryr sig?". Vi bestämde oss sedan för att göra en kartläggning av om och i så fall hur samtliga landets häkten och anstalter arbetar utifrån ett barnperspektiv. Resultatet från de båda enkäterna redovisas i en sammanställning i den här rapporten. Efter att ha reviderat enkäten något utifrån de synpunkter vi fick med anledning av den första enkäten, skickades den ut till samtliga kriminalvårdschefer i landet. De allra flesta chefer som besvarade enkäten tog hjälp av till exempel kriminalvårdsinspektören på respektive anstalt, en vårdare eller en programinspektör. I den andra enkätomgången utformades en särskild enkät för häktena eftersom de lyder under ett annat regelverk jämfört med anstalterna.

Av kriminalvårdens webbplats framgår att det finns 54 anstalter² och 29 häkten i Sverige. Barnombudsmannen fick svar på enkäten från 44 (cirka 81 %) anstalter och 21 (cirka 72 %) häkten.

Sammanställningar av enkäterna finns som bilagor till denna rapport.

Barns rättigheter när föräldern är frihetsberövad

Enligt artikel 9 i barnkonventionen ska konventionsstaterna säkerställa att inget barn skiljs från sina föräldrar mot sin vilja om det inte kan anses vara nödvändigt utifrån barnets bästa. Situationer när det kan vara nödvändigt att barnet skiljs från en eller båda föräldrarna är till exempel vid övergrepp eller vanvård eller då föräldrarna lever åtskilda på grund av en skilsmässa eller separation samt när en förälder är frihetsberövad på grund av brott.

När en förälder frihetsberövas efter att ha blivit dömd för ett brott skiljs barnet från sin förälder under en kortare eller längre tid. Det blir därmed ett straff även för barnet när en förälder frihetsberövas. FN:s barnrättskommitté har uppmärksammat problematiken kring barn som har frihetsberövade föräldrar och särskilt påpekat att barnet har rätt att upprätthålla kontakten med en förälder även då denna avtjänar ett straff som innebär ett frihetsberövande. Kommittén har betonat vikten av att små barn som har en moder som avtjänar ett fängelsestraff måste uppmärksammas och att metoder måste utformas för att på bästa sätt möta barnens behov. Det är naturligtvis viktigt att uppmärksamma att båda föräldrarna är ytterst viktiga för barnet eftersom de båda är en del av barnets utvecklingsprocess. Det kan också vara svårt för den förälder som lever på utsidan att hantera både barnet och att ha en partner som är frånvarande på grund av sitt frihetsstraff.³

---

² Anstalten Gruvberget är undantagen eftersom det inte är en anstalt som regelbundet har intagna. Det är en kursby där intagna under vissa veckor av året kan vistas tillsammans med sina familjer.

³ Implementation handbook for the Convention on the rights of the child, Unicef 2002 s.135.

Under 1997 beräknade Kriminalvårdsstyrelsen att cirka 8 000 barn i Sverige hade en eller två föräldrar som var frihetsberövade på grund av brott. Barnkonventionen ger barn rätt att upprätthålla en kontakt med båda sina föräldrar. Samhället har ett övergripande ansvar för att barn som har en eller två föräldrar som är frihetsberövade kan fortsätta att ha den kontakten. Kontakten är inte bara viktig under tiden som föräldern är frihetsberövad utan också för en fortsatt bra kontakt efter det att föräldern har kommit tillbaka i samhället. Barnombudsmannen anser att samhällets ansvar innebär att hitta bra metoder för den här kontakten, så att den kan ske på ett för barnet så positivt och naturligt sätt som är möjligt.

Viktigt att poängtera är att det är barnet som har rätt till kontakt med sina föräldrar vilket framgår av barnkonventionen, föräldrar har ingen motsvarande rättighet. Givetvis måste bedömningar göras om det är till barnets bästa att kontakten upprätthålls, vilket framgår av principen om att barnets bästa ska sättas i främsta rummet i artikel 3 i barnkonventionen. Individuella och kvalificerade bedömningar av barnets bästa måste göras för varje enskilt barn. Det kan till exempel vara olämpligt att träffa en förälder som utsatt barnet för övergrepp.

Barnet har också rätt att uttrycka sina åsikter i frågor om kontakt med en förälder och hänsyn ska tas till barnets åsikter med beaktande av ålder och mognad (artikel 12 i barnkonventionen). För att barnet ska kunna ha möjlighet att uttrycka sina åsikter krävs att barnet får relevant information på ett sätt som han eller hon förstår och kan tillgodogöra sig. Barnet ska samtidigt skyddas från information som på något sätt kan vara skadlig.

Situationen för barn med frihetsberövade föräldrar

Det finns ingen uppdaterad övergripande statistik sedan 1997 över hur många barn som har föräldrar som är frihetsberövade på grund av brott. Det är dock viktigt att poängtera att dessa barn måste synliggöras för att de ska kunna få den hjälp och det stöd som de behöver. Den befintliga forskningen i Sverige på området är knapphändig. Däremot finns det studier som visar hur barn reagerar vid andra typer av separationer som skilsmässa, dödsfall eller ett omhändertagande.

Vanliga krisreaktioner hos barn är ängslan, nedstämdhet, ointresse, skuld, ilska, utbrott, koncentrationssvårigheter och återkommande kroppsliga symtom såsom huvudvärk och magont. Vanligt är att skolprestationer och skolanpassning försämras. Svårigheter i kamratrelationer och en känsla av att vara värdelös, oälskad och omöjlig är andra vanliga reaktioner.

I boken "Fångarnas barn" av Mie Melin beskrivs ett antal barn utifrån sina upplevelser av att ha en frihetsberövad förälder:

"Linda, 7 år, drar sig ofta undan på fritids och funderar över varför pappa inte bor hemma längre. Hon tror att hennes pappa inte tycker om henne längre och att det är därför han inte kommer hem."

"Sara, 14 år är ledsen, okoncentrerad och svarar kort på tilltal. För ett halvår sedan blev hon vittne till polisens gripande av hennes pappa. Hon klagar ofta över huvudvärk och äter dagligen huvudvärkstabletter. Hon försover sig ofta om morgnarna och har börjat skolka från vissa lektioner."

”Fredrik, 10 år, får plötsliga utbrott och kan kasta sig över sina kompisar för småsaker. Hans pappa sitter inne på ett långt fängelsestraff och kommer sällan hem på permissioner. Fredrik hamnar ofta i konflikt med sina föräldrar och har svårt med ömsesidighet, turtagande och samspel.”

”Dina, 1 år, ville inte äta under en period när hennes pappa plötsligt försvann. Hon blev apatisk och sov oroligt om nätterna.”

”Josef, 17 år, har två yngre syskon. Redan vid åtta års ålder tog han över fadersrollen i familjen då pappan dömdes till livstids fängelse. Han har i dag utvecklats till en mycket allvarsam ung man. Han skrattar sällan och ser hela tiden efter hur hans mamma verkar må.”

Det är mycket viktigt att uppmärksamma att de barn som har en frihetsberövad förälder kan ha ovan beskrivna symtom. Det är inte barnet som reagerar på ett konstigt sätt utan det är en normal reaktion på en separation från föräldern. Det är till exempel viktigt att skolpersonalen har kunskap om den här typen av reaktioner och att de också har en beredskap för att hantera de situationer som kan uppstå. Barnet måste kunna känna att det kan vända sig till sin lärare i frågor som rör föräldern. Det måste också finnas kunskap hos de vuxna som möter barnet kring samhällets reaktioner när personer som har barn frihetsberövas. En pojke beskriver hur han tvingades byta skola efter att klasskamraterna trakasserat honom när faderns brott och efterföljande fängelsestraff behandlades i lokaltidningen.

Den här rapporten behandlar både barn som har häktade föräldrar och barn som har föräldrar som är intagna på en kriminalvårdsanstalt. Problematiken är i vissa sammanhang densamma men det finns också olika problemställningar som skiljer sig åt. Vi kommer att beskriva båda dessa delar.

Häktetiden är den tid som många familjer beskriver som den svåraste, dels för att familjen befinner sig i kristillstånd och tillvaron vänds upp och ner, dels för att den häktade sällan får ha kontakt med familjen. Häktetiden kan bli lång, till och med så lång som ett år vilket medför att familjen men framför allt barnet får leva i ovisshet under lång tid. Det kan vara ovisst om föräldern kommer att dömas till fängelse och i så fall under hur lång tid. Men även frågor kring fängelsestraffet och verkställighetstiden kan uppkomma hos barnet.

När sedan föräldern eventuellt hamnar på anstalt kan det upplevas som att vardagslivet blir lugnare för vissa barn. De kan ha levt med bråk, droger och kriminalitet i vardagen under en lång tid. En tolvårig pojke beskriver den känslan så här: ”Det är lite bra att pappa är i fängelse, så att jag vet var jag har honom”.⁴ När inte detta längre styr familjelivet kan barnet börja hoppas på och planera för en lugnare tid efter frigivningen. Barnet kanske fantiserar om att få hem en lugnare, snällare och förändrad förälder efter att straffet har avtjänats. För att barnets bild av föräldern ska vara realistisk krävs att barnet får ha kontakt med den intagne föräldern under strafftiden och att barnet får det stöd och den hjälp som det behöver under tiden.⁵

En av de svåraste frågorna som uppkommer när en förälder häktas eller döms för ett brott är vad man som vuxen ska säga till barnet. Det är en fråga som upptar mycket tid för föräldrarna och väcker stor ångest hos dem. Det kan ändå vara det bästa att på ett tidigt

⁴ Barn med frihetsberövade föräldrar. Socialstyrelsen och Kriminalvårdsstyrelsen, 1998, bilaga 5, s. 12.

⁵ M. Melin, Fångarnas barn s. 17 f.

stadium berätta för barnet att föräldern är frihetsberövad, annars finns risken att barnet får reda på hur det ligger till genom till exempel kamrater eller media.⁶ Det är också viktigt att inte ålägga äldre syskon ett ansvar för att hemlighålla föräldrarnas brott och fängelsevistelse för yngre syskon.⁷

Av barnkonventionens artikel 12 om rätten att fritt uttrycka sina åsikter kan man dra slutsatsen att barnet har rätt till information för att kunna tillgodogöra sig denna rättighet. Barnet behöver också information om sin rätt att ha kontakt med en förälder som är frihetsberövad. Informationen måste anpassas efter barnets ålder och mognad och ges på ett sätt så barnet kan tillgodogöra sig den. Det är till exempel inte alltid nödvändigt att berätta för små barn vilket brott föräldern har begått.

En viktig omständighet som rör barnets kontakt med den intagne föräldern är hur kriminalvården förbereder den intagnes återvändande till samhället. Barnet måste vänja sig vid den nya situation som det innebär, särskilt om föräldern har avtjänat ett längre straff. Föräldern måste också få information om vad som förväntas av honom eller henne i samhället när det gäller ansvaret för barnet. Ett sätt att underlätta barnets möjligheter att anpassa sig till en förälders återkomst i familjen är en så kallad § 34 placering. Det innebär att den intagne under en tid i slutet av strafftiden vistas i till exempel ett familjehem, där barnet också kan hälsa på eller vistas tillsammans med föräldern under friare och mer vardagliga former än på anstalten.

Översyn av lagstiftningen

Under 2002 tillsattes en parlamentarisk kommitté (Kriminalvårdskommittén) som hade till uppgift att se över lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL). De direktiv som styrde översynen innehöll inget barnperspektiv. Det fanns endast en skrivning som rörde familjen och vikten av en god kontakt för att den intagnes återanpassning i samhället ska bli bra. Barnombudsmannen anser att det måste tydliggöras i lagstiftningen att barn som har frihetsberövade föräldrar har rättigheter enligt barnkonventionen och att hänsyn måste tas till dessa rättigheter. Barnombudsmannen har fått möjlighet att framföra synpunkter vid ett möte med Kriminalvårdskommittén under hösten 2003. Under 2004 kommer samtliga ledamöter i kommittén att få ta del av denna rapport.

---

⁶ M. Melin, Fångarnas barn s. 17 f.

⁷ R. Christensen, Förälder på avstånd – en studiecirkel om att inte leva med sitt barn s.23.

Resultat från enkätundersökningen

Under 1997 tog Kriminalvårdsstyrelsen och Socialstyrelsen fram en rapport med titeln "Barn med frihetsberövade föräldrar" i samråd med bland andra Barnombudsmannen. I rapporten gavs en rad förslag som skulle innebära att kontakten mellan intagna och deras barn förbättrades och kännedomen om dessa barn skulle öka inom kriminalvården. Bakgrunden var barnkonventionens viktiga principer om att barnets bästa ska komma i främsta rummet (artikel 3) och att barnet ska ha rätt att upprätthålla en kontakt med en förälder som barnet är skilt från (artikel 9). En viktig slutsats var att kunskapen om de här barnen och deras förhållanden var bristfällig. Det ansågs därmed angeläget att ansvariga myndigheter skapade rutiner så att barn, anhöriga och andra personer som har ansvar för omsorgen om barnet kunde få det stöd och den hjälp de behöver i en sådan situation.⁸ Även ett antal riktlinjer utarbetades.

Barnombudsmannen ansåg att en uppföljning av rapporten var nödvändig. Vi valde att genom en enkätundersökning ta reda på om och i så fall hur föreskrifter och lagar som styr kriminalvårdens arbete har förändrats utifrån rapporten, men också om rapporten hade haft någon inverkan på det praktiska arbetet.

Av enkätsvaren framgår att personalen som besvarat frågorna i många fall anser att frågeställningarna är viktiga och relevanta. Det finns ett genuint intresse och engagemang hos många. Barnombudsmannen anser att det är viktigt att tillvarata de idéer och den kunskap som finns hos personalen på anstalter och häkten för att förbättra situationen för barn med frihetsberövade föräldrar.

Myndigheternas kännedom om barnen

När en vuxen som är förälder grips, anhålls, häktas, döms och/eller sätts i fängelse uppstår flera olika behov hos dennes barn. Ett behov som måste tillgodoses är givetvis att barnet fortsättningsvis har någon som ansvarar för dess dagliga omsorg. Barnet måste också ha någonstans att bo. Han eller hon kan också ha behov av stöd och hjälp från vuxna i omgivningen, då även utanför den närmaste familjen.

Barnombudsmannen anser att olika myndigheter som till exempel polisen och kriminalvården som kommer i kontakt med den intagne måste ha kännedom om att en person som frihetsberövas har barn. Det är en förutsättning för att dessa barn ska kunna få sina behov tillgodosedda. Barnets rätt att få sina omedelbara behov av daglig omsorg tillgodosedda, blir särskilt viktigt att uppmärksamma när föräldern befinner sig i häktet. Hit kommer de flesta som begår brott innan de senare placeras på en anstalt. Det är när en förälder sitter häktad som dennes barn upplever den första separationen. Det är också enligt Barnombudsmannen viktigt att kontakten mellan barnet och den frihetsberövade föräldern upptas så skyndsamt som möjligt för att möjliggöra en bra kontakt även under en eventuell anstaltsvistelse. För att kontakten ska kunna upptas krävs att den intagne och dennes barn får information om att barnet har rätt till kontakt med en förälder som är häktad eller intagen på anstalt. Kriminalvården har ett ansvar att informera den intagne om detta.

Av enkätsvaren från häktena framgår det att endast ett fåtal av dessa *alltid* frågar den intagne om denne har barn vid inskrivningen, som är den intagnes första kontakt med

---

⁸ Barn med frihetsberövade föräldrar. Socialstyrelsen och Kriminalvårdsstyrelsen, 1998 s. 3.

häktet. Nästan hälften av häktena anger att de *aldrig* frågar om den intagne har barn vid den första kontakten med häktet. Som skäl till varför den frågan inte ställs anges i enkätsvaren bland annat att den intagne uppger detta själv vid behov. Barnombudsmannen anser att häktespersonalen alltid måste ställa frågor om eventuella barn vid den första kontakten eftersom det annars finns risk att barnet lämnas utan någon som tar hand om det eller att en tillfällig omsorgslösning senare upphävs och att barnet lämnas utan någon person som sköter den dagliga omsorgen.

Vad gäller frågan om den intagne har vårdnaden om ett eller flera barn anger det övervägande antalet häkten att den frågan inte ställs vid inskrivningen. Att ställa en sådan fråga anser Barnombudsmannen vara nödvändigt bland annat eftersom vårdnadshavaren ska vara med och besluta om alla ingripande frågor som rör barnet, som exempel kan nämnas sjukvård, byte av skola eller ansökan om pass. Kriminalvården måste därför veta om den intagne är vårdnadshavare för att kunna ha en beredskap för situationer som ibland kan kräva skyndsamma beslut från den intagne.

Barnombudsmannen anser att kriminalvården tillsammans med polisen måste ha ansvar för att fråga om eventuella barn finns för att inga misstag ska kunna begås. Även om polisen ofta är den som har den första kontakten med den intagne föräldern så kan det ske förändringar i de förutsättningar som förelåg vid polisens ingripande. Till exempel kan barnet tillfälligt ha tagits om hand av en granne som inte kan/vill fortsätta ta hand om barnet när föräldern befinner sig i häktet. Ett mindre antal häkten anger att frågan alltid ställs i samband med ankomstsamtalet som hålls så fort som möjligt.

Av enkätsvaren framgår att en ändring av centrala formulär från Kriminalvårdsstyrelsen skulle kunna leda till att barnperspektivet uppmärksammas redan i ett tidigt skede. Personalen blir då medveten om att frågor om barn ska ställas redan vid inskrivningen. Barnombudsmannen anser att personalen måste informeras om vikten av att så tidigt som möjligt fråga den intagne om denne har barn.

När en person tas in på anstalt har denna ofta varit häktad tidigare och därmed har normalt barnet uppmärksamats i ett tidigare skede. En lösning, om än tillfällig, för att tillgodose barnets behov av daglig omsorg bör vanligtvis ha kommit till stånd. Det finns dock situationer när en person som tas in på anstalt inte tidigare har vistats i häkte eller att en lång tid har förflutit sedan häktningstiden. I sådana situationer är det av yttersta vikt att kriminalvården tar ansvar för att få kännedom om eventuella barn till den intagne finns. Även i de fall där barnens omedelbara behov av någonstans att bo och daglig omsorg är tillgodosedda, till exempel när den ena föräldern finns kvar på utsidan, behövs kännedom om de här barnen. Om kontakten mellan en intagen och dennes barn bryts under längre tid kan det få konsekvenser för den fortsatta kontakten mellan dem.

Av enkätsvaren från anstalterna framgår att det övervägande antalet anstalter alltid ställer frågan om barn i samband med upprättandet av behandlingsjournaler, vilket är mycket positivt. Det som kan ses som negativt i enkätsvaren är att vissa anstalter anger att det är beroende av den intagne själv eller till och med av vilken vårdare som upprättar journalen. Exempel på svar av den typen är ”myndigheten för in [i behandlingsjournalen] uppgifter som framkommer vid samtal med den intagne” samt ”vissa vårdare för in uppgifter [i behandlingsjournalen], vissa inte”.

Barnombudsmannen har under projektets gång fått kännedom om att Kriminalvårdsstyrelsen har en relativt ny reglering för planering av kriminalvårdspåföljd (KVVFS 2001:3),

där bland annat föräldraskap ska beaktas. Under 2004 kommer också andra förändringar att ske som har till syfte att barnens situation ska beaktas i samband med planering av verkställigheten, vilket är nödvändigt för att förbättra situationen för barnen.

Eftersom det inte finns någon statistik över hur många barn som har frihetsberövade föräldrar, anser Barnombudsmannen att det är angeläget att sådan statistik börjar föras och att den publiceras av Kriminalvårdsstyrelsen för att synliggöra den gruppen av barn i samhället och deras speciella behov. För att en tillförlitlig statistik ska kunna föras krävs att den intagne alltid tillfrågas i samband med ankomsten till häktet eller anstalten om eventuella barn finns. Statistiken kan vara ett verktyg för att socialtjänsten ska kunna ha en beredskap och tillräckliga resurser för att kunna stödja de barn som har en eller två föräldrar inom kriminalvården.

Det är ytterst viktigt att uppmärksamma att både barnet, den intagne och föräldern på utsidan får information om barnets rätt att upprätthålla kontakten med den intagne föräldern. Det ska också betonas att det är barnet som har rätt till kontakt och att det ska ske utifrån vad som är bäst för barnet. Barnet ska ges möjligheter att uttrycka sina åsikter om eventuell kontakt med en intagen förälder. Hänsyn ska tas till barnets åsikter utifrån ålder och mognad.

Barnombudsmannen föreslår:

- att kriminalvården åläggs en skyldighet att alltid fråga en intagen vid den första kontakten med häktet eller anstalten om denne har barn och om denne har vårdnaden om ett eller flera barn
- att kriminalvården åläggs en skyldighet att föra statistik över antalet barn som har frihetsberövade föräldrar utifrån de intagnas uppgifter

Samverkan mellan myndigheter

En av de vanligaste orsakerna som anges till varför barn med frihetsberövade föräldrar ibland är osynliga i samhället är bristen på samverkan mellan myndigheter. Enligt socialtjänstlagen ska socialnämnden verka för att alla barn växer upp under trygga levnadsförhållanden medan kriminalvården har ansvar för den intagnes rehabilitering och återanpassning i samhället. Att samverkan är nödvändig är ingen ny kunskap och lagstiftaren har gett myndigheterna ett verktyg att använda sig av i de fall där barn som har frihetsberövade föräldrar riskerar att fara illa. Från och med 1 juli 2003 har det införts i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL) och lagen (1976:371) om behandling av häktade och anhållna med flera, en hänvisning till socialtjänstlagens 14 kap. 1 §. Där sägs att myndigheter vars verksamheter berör barn och ungdom är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om ett förhållande som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Detta gäller även anställda hos sådana myndigheter.

I enkäten till anstalterna och häktena ställde vi frågan: Vad gör ni om ni får kännedom om att den intagne har ett eller flera barn som kan vara i behov av stöd?⁹ Vi ställde medvetet frågan i enkäterna utifrån ett vidare tillämpningsområde än det som ges i socialtjänstlagen. Vi gjorde det i syfte att inte bara täcka de situationer där socialtjänsten skulle kunna tänkas ingripa till skydd för ett barn utan även utifrån situationer där barnet är i behov av

---

⁹ Frågan ställdes innan den hänvisningen till socialtjänstlagen infördes i KvaL och lag om behandling av häktade, anhållna med flera.

stöd i någon annan form, till exempel ekonomiskt stöd. Här varierar enkätsvaren men det vanligaste är att personalen uppmanar den intagne att ta kontakt med socialtjänsten samtidigt som man fungerar som stöd. Vissa anstalter svarar att de inte gör någonting alls. Av enkäten framgår det alltså tydligt att kriminalvårdspersonalen på de flesta anstalter och häkten saknar erfarenhet av att göra anmälningar till socialnämnden när de får vetskap om att ett barn riskerar att fara illa. Barnombudsmannen anser därför att kriminalvården måste ta ett stort ansvar för att utbilda och informera personalen om att de har en skyldighet att göra anmälan till nämnden.

Självfallet anser Barnombudsmannen att huvudansvaret för barns uppväxtvillkor måste ligga hos föräldrarna och när de inte har möjligheter och förutsättningar för att ta det ansvaret måste socialtjänsten ansvara för dem. Andra myndigheter som till exempel kriminalvården måste dock ha ett ansvar för att åtminstone upptäcka barnen och för att göra socialtjänsten uppmärksam på de barn som riskerar att fara illa till följd av frihetsberövandet av föräldern. Barnombudsmannen efterlyser ett utökat samarbete mellan kriminalvården och socialtjänsten för att stödja barn med frihetsberövade föräldrar.

Barnombudsmannen föreslår:

- att kriminalvården tar ansvar för att utbilda och informera all personal om anmälnings-skyldigheten som de har enligt socialtjänstlagen
- att Socialstyrelsen och Kriminalvårdsstyrelsen tillsammans utarbetar rutiner för ett ökat samarbete kring barn som har frihetsberövade föräldrar

Barn som vistas tillsammans med en intagen på anstalt eller i häkte

Enligt gällande lagstiftning kan en kvinna medges tillstånd av kriminalvården att medföra spädbarn under en vistelse i häkte eller på anstalt. Sådant tillstånd kan ej ges till en man enligt nuvarande lagstiftning.

Tillstånd för en kvinna att medföra spädbarn på anstalt eller i häkte kan ges efter samråd med läkare och socialnämnd. Om sådant tillstånd ges ska den intagne förses med nödvändig utrustning och få sådana bostads- och arbetsförhållanden som behövs för en tillfredsställande vård av sitt barn.

I rapporten "Barn med frihetsberövade föräldrar" föreslås att regelverket ändras så att tillstånd för att medföra barn i häkte eller på anstalt endast ska gälla för barn upp till sex månaders ålder. Detta för att kunskaper från forskning angående anknytningens grundläggande betydelse visar att separationer mellan barn och förälder i möjligaste mån ska undvikas under perioden när barnen är mellan 6 månader och 2,5–3 år.¹⁰

Av kriminalvårdens statistik framgår att under 2001 vistades nio barn tillsammans med en förälder på anstalt.¹¹ Av Barnombudsmannens enkät framgår att 9 av häktena har haft barn som bott tillsammans med en intagen under de senaste tre åren. Bland anstalterna är motsvarande siffra 6 stycken.

Av enkätsvaren framgår att barnen som vistats på anstalt eller i häkte har varit upp till ett år gamla. Ett häkte har haft barn som varit upp till tre år gamla.

¹⁰ Barn med frihetsberövade föräldrar, Socialstyrelsen och Kriminalvårdsstyrelsen, 1998, s.31.

¹¹ Kriminalvårdens officiella statistik, 2001 s. 69.

I rapporten "Barn med frihetsberövade föräldrar" föreslogs att det skulle tillskapas särskilda bostadsrum som medger boende av barn samt att regelverket kring barns utevistelser bör göras mer flexibelt. Av enkätsvaren framgår att det i det övervägande antalet fall inte finns särskilda bostadsrum anpassade efter barns behov. Istället anger anstalterna och häktena att sjukrummet kan användas i förekommande fall. Andra svarar att man upplåter ett större rum som har toalett och dusch.

På frågan om barnen tillåts vistas utomhus i större utsträckning än de ordinarie utevistelserna för den intagne, varierade svaren. Ett mindre antal häkten svarar att det finns ett visst utrymme för att till exempel erbjuda den intagne längre och fler promenader alternativt promenader tillsammans med personalen efter tillstånd från modern.

Barnombudsmannen anser att situationen för barn som vistas på anstalt eller häkten bör ses över. Utifrån enkätsvaren framgår att det sällan finns bostadsrum som är utformade efter barns behov. Det bör utredas om det är acceptabelt för ett spädbarn att vistas på anstalt eller i häkte under de förhållanden som i dag råder.

Barnombudsmannen föreslår:

- att kriminalvården förbättrar situationen för barn som vistas tillsammans med en intagen förälder på anstalt eller i häkte vad gäller bostadsrummens utformning och barnens möjligheter till utevistelser

Kontakten mellan en intagen och dennes barn

I barnkonventionen betonas familjens vikt för barnets utveckling och välfärd. Samhället har ansvar för att möjliggöra kontakten mellan ett barn och den förälder som barnet av någon anledning är skilt från. Barnombudsmannen anser att möjligheten för ett barn att få en meningsfull och trygg kontakt med en frihetsberövad förälder i hög grad är beroende av att miljön på anstalterna och häktena är utformad efter barnets behov, samtidigt som det naturligtvis är viktigt att säkerheten på anstalterna inte äventyras. Kontakten mellan ett barn och en intagen förälder kan ske på många olika sätt. I den här rapporten kommer vi att behandla besöksmöjligheter på anstalt respektive häkte, telefonsamtal samt permissioner.

Restriktioner

I rättegångsbalken finns regler om inskränkningar i den häktades kontakter med omvärlden, så kallade restriktioner. Tillstånd till sådana restriktioner får meddelas endast om det finns risk för att den misstänkte undanröjer bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning. Ett beslut om restriktioner kan gälla den intagnes kontakter med eventuella barn på samma sätt som övriga kontakter, men åklagaren kan också besluta om individualiserade restriktioner som ger den intagne möjligheten till kontakt med till exempel barnet. Åklagare kan också besluta om individuella tillstånd till enskilda besök och telefonsamtal som de generella restriktionerna inte skulle tillåta. Vid genomgången i rapporten "Barn med frihetsberövade föräldrar" framkom att de här möjligheterna i praktiken endast prövas om den häktade begär det.¹² Det är dock ovanligt att den häktade känner till att den möjligheten finns. Det är inte heller ovanligt att den intagne inte tror att han eller hon kan vara viktig för sitt barn under tiden i häkte eller på anstalt.

---

¹² Barn med frihetsberövade föräldrar. Socialstyrelsen och Kriminalvårdsstyrelsen, 1998s. 46.

I Barnombudsmannens enkät frågade vi om det är vanligt att restriktioner även gäller den intagnes kontakt med sitt/sina barn. Av svaren framgår att det i det övervägande antalet fall är vanligt att restriktionerna också gäller kontakter med barn. Vissa anger att lättnader kan ges efter begäran från den häktade och att bevakade besök med barn inte är ovanliga.

Barnombudsmannen anser att det är av största vikt att barnet kan ha kontakt med sin förälder även under häktningstiden. Det är angeläget att det sker en förändring så att huvudregeln i stället är att restriktioner inte ska gälla kontakten med den intagnes barn om det är till barnets bästa och att det kan antas att barnet inte kommer att användas i otillbörliga syften, till exempel för att undanröja bevis. Kriminalvården och åklagare måste ta ansvar för att informera den intagne och dennes barn om möjligheten att under vissa förutsättningar upprätthålla en kontakt, även när den intagne är belagd med restriktioner.

Barnombudsmannen föreslår:

- att huvudregeln vid utfärdande av restriktioner ska vara att dessa inte gäller i förhållande till den häktades barn
- att kriminalvården och åklagare åläggs att alltid informera den häktade om möjligheten att undanta kontakt med barnen från de generella restriktionerna

Besök

I lagen om behandling av häktade, anhållna m.fl. sägs att den häktade får ta emot besök i den utsträckning som det lämpligen kan ske. Han eller hon får inte ta emot besök som kan innebära en fara ur säkerhetssynpunkt.

Den övervägande delen av häktena svarar att de har besöksrum som är utformade efter barns behov, vilket är mycket glädjande. Som exempel på hur rummen har anpassats för barn anger bland annat leksaker, anpassade möbler och tv/video.

I Kval sägs att en intagen får ta emot besök i den utsträckning det lämpligen kan ske. En intagen får inte ta emot besök som kan äventyra säkerheten på anstalten eller som kan motverka den intagnes anpassning i samhället eller annars vara till skada för den intagne eller annan.

I rapporten "Barn med frihetsberövade föräldrar" angavs att besöksrummen på anstalterna/häktena inte var anpassade efter barns behov i samband med vistelser och besök. Man sa att rummen är små och det är ofta ingen trevlig miljö för barnet att träffa föräldern i. Det brukar finnas en soffa, ett litet bord, en stol, ett tvättställ, papperslakan och kondomer. Det finns sällan leksaker och ingenting vittnar om att barn regelbundet vistas där.¹³

Barnombudsmannen är mycket positiv till att fler än hälften av anstalterna i enkätsvaren anger att de har besöksrum som är utformade efter barns behov. De som har barnanpassade besöksrum angav att det exempelvis kan röra sig om allt från tapeter i glada färger, kök, skötbord, leksaker barnmöbler och någon hade till och med ett minizoo.

Att anpassa besöksrummen utifrån barns behov är en åtgärd som, med förhållandevis små medel, förbättrar situationen för barn med frihetsberövade föräldrar avsevärt. Det är mycket viktigt att barnet får en positiv bild av anstalten eller häktet vid besöken. Det kan

¹³ Barn med frihetsberövade föräldrar. Socialstyrelsen och Kriminalvårdsstyrelsen, 1998 s. 48.

göra att barnets oro för föräldrarnas situation minskas, vilket är mycket betydelsefullt. Barn har ofta en bild av att fängelsemiljön ser ut som den gör i amerikanska fängelser. Att få möjligheten att besöka föräldrarnas bostadsrum är också ett sätt för barnet att själv få bilda sig en uppfattning om den intagne föräldrarnas situation, vilket självfallet måste ske på ett tryggt sätt för barnet.

Den kanske viktigaste förutsättningen för att barnets besök ska kunna vara naturligt, tryggt och positivt är att miljön där barnet vistas är drogfri. Det är uppenbart att barn som besöker en intagne inte ska behöva möta eller se personer som är drogpåverkade.

Ett alternativ till besöksrummen är besökscaféer vilket var ett av förslagen i rapporten "Barn med frihetsberövade föräldrar". Fördelarna med ett besökscafé, där flera familjer kan vistas samtidigt i en större lokal, är dels att familjer med barn kan umgås under friare förhållanden än samvaron i ett låst besöksrum, dels att barnen kan se och uppleva att andra barn också har föräldrar som sitter i fängelse. En av de viktigaste sakerna som barn själva lyfter fram, bland annat när de är i kontakt med organisationer som Bryggan Stockholm, är att de vill träffa barn som är i samma situation. De vill se att det finns andra barn som har samma erfarenheter och upplevelser som de själva. Ingen av anstalterna eller häktena som besvarat enkäten uppger att de har den här typen av besöksmöjligheter. (Frågan har dock inte ställts uttryckligen i enkäten).

I samtal med personer som arbetar på olika anstalter i landet har frågan om det är lämpligt att barn låses in under besöken tagits upp. Flera personer som arbetar inom kriminalvården uppger att det kan vara mycket obehagligt för barnet och att det inte är möjligt för personalen att i alla lägen vara beredda på att ingripa om barnet av någon anledning vill komma ut. Deras förslag till hur situationen skulle kunna lösas är att extra resurser finns i form av personal som kan vänta utanför besöksrummet under tiden för besöket, så att besöksrummet inte behöver låsas. Kriminalvårdsstyrelsen bör enligt Barnombudsmannen ser över möjligheterna att undvika att barn låses in under besök på anstalten.

En viktig fråga när det gäller barns besök på häkte och anstalt är att barnet har rätt att få information om besöket. Barnet ska förberedas på vad som kommer att hända och varför olika saker sker, som till exempel visitation (när det förekommer) och inlåsning. Det måste också finnas möjlighet för barnet att få uppföljning efter besöket genom att det som exempel får diskutera om hur det såg ut på anstalten och också få material som beskriver anstalten eller häktet på ett sätt som barnet förstår.

Barnombudsmannen föreslår:

- att kriminalvården åläggs en skyldighet att inrätta besöksrum på samtliga anstalter och häkten som är anpassade efter barns behov. Den bör då särskilt beakta barnens behov av att träffa andra barn som är i samma situation
- att Kriminalvårdsstyrelsen ser över möjligheterna att undvika att barn låses in under besök hos en förälder på anstalt eller i häkte

Personalen på anstalter och häkten

Ett område som Barnombudsmannen anser vara av högsta prioritet är att den personal som tar emot barn och unga som besöker anstalten/häktet har särskild kompetens om barns behov. Ett barn som kommer till ett häkte eller en anstalt har ofta många frågor kring hur besöket kommer att gå till. Det är mycket viktigt att barnet får ställa dessa frågor och

får svar innan besöket sker. Det ökar möjligheten för att barnet ska uppfatta besöket hos föräldern som positivt. Av enkätsvaren framgick att sådan personal inte finns överhuvudtaget vare sig på anstalter eller häkten. (Undantaget var sexualbrottsavdelningarna där personer från socialtjänsten, psykologer och kontaktpersoner från kriminalvården kunde medverka).

Svarsexempel på varför det inte finns specialutbildad personal kan se ut så här: "det klarar alla som jobbar här", "det är de som arbetar just den dagen som har ansvar för barns besök" etcetera. Barnombudsmannen ifrågasätter inte att det finns personal på häkten och anstalter som är mycket kunniga och har stor erfarenhet av att hantera situationer där barn besöker en intagen förälder. Vi anser emellertid att det generellt behövs viss utbildning för att kunna möta barns behov i den ibland påfrestande situationen som det är för dem att besöka ett häkte eller en anstalt. Barn har beskrivit att de har många frågor som de vill ställa om anstalten som de kanske inte vill prata med den intagne föräldern om. Det är inte heller säkert att föräldern klarar av att hantera barnets frågor. Därför anser vi att det är viktigt att personal som ansvarar vid barns besök har någon typ av specialkunskap kring kommunikation med barn till exempel pedagogisk utbildning men också ett genuint intresse för barnens belägenhet.

En situation där det är särskilt viktigt att personalen har kompetens kring barns reaktioner är i de situationer när barn ska visiteras. Barnombudsmannen anser att det i möjligaste mån inte bör förekomma visitationer av barn, men i de situationer där det är nödvändigt måste personalen vara utbildad för att kunna hantera barns reaktioner. För att undvika visitationer av barn i möjligaste mån anser Barnombudsmannen att möjligheterna att kontrollera den intagne istället bör utökas.

Det är av vikt att det finns personal som har särskild utbildning för att ta hand om barn som besöker anstalten, men det krävs också att all personal får grundläggande kunskap om barn och barns behov. Som exempel kan nämnas att även personer som besvarar telefonsamtal måste ha viss kunskap för att kunna möta den problematik som kan uppstå. På vissa anstalter sitter till exempel föräldrautbildare i den så kallade centralvakten och tar därför emot bland annat samtal från barn.

Av anstaltsföreskrifterna (KVVFS 1998:8) framgår att den som är under 18 år får besöka en intagen under förutsättning att medgivande inhämtas från den eller dem som är den underåriges vårdnadshavare. Anses starka skäl föreligga mot sådana besök ska det inte beviljas.

När Barnombudsmannen i enkäten ställde frågan om det finns särskilda regler kring barns besök, är den genomgående bilden att det inte finns några regler utöver anstaltsföreskrifterna. En av anstalterna har dock en regel som innebär att barn under 15 år måste komma i sällskap med en vuxen. Barnombudsmannen anser att man bör överväga om en sådan regel bör gälla generellt. Vissa anstalter beskriver hur problematiskt det kan vara när relativt små barn besöker anstalten utan en vuxen person. Eftersom det inte finns regler om att en vuxen ska närvara vid barns besök på anstalter och häkten anser Barnombudsmannen att frågor som rör personalens kompetens blir mycket viktiga att uppmärksamma. Om barn ska kunna känna sig trygga vid besöken måste det finnas personal som kan möta barnens behov. Även miljön på anstalten eller häktet har stor betydelse för att barn som kommer dit utan en vuxen person ska kunna känna trygghet.

Barnombudsmannen föreslår:

- att alla anstalter och häkten ska ha en skyldighet att ha särskilt utbildad personal som närvarar vid barns besök
- att all personal som arbetar inom kriminalvården får viss utbildning om barn och barns behov vid kontakt med en intagen förälder

Socialnämndens ansvar i samband med barns besök på anstalt och häkte

När barn vars föräldrar är frihetsberövade ska göra besök på anstalten eller häktet gör de i många fall det i sällskap med den andra föräldern. Det är emellertid inte ovanligt att den ena föräldern motsätter sig att följa med barnet när han eller hon ska besöka den intagne föräldern, till exempel på grund av att föräldrarna har en konflikt sinsemellan. I sådana situationer anser Barnombudsmannen att socialnämnden ska erbjuda familjen hjälp i form av en person som kan närvara vid resan och under besöket. Det är dock inte nödvändigt att den medföljande personen är anställd inom socialtjänsten, utan det kan till exempel vara en släkting eller en lärare till barnet. Barnombudsmannen anser att den personen ska kunna få ersättning från socialnämnden för kostnader i samband med besöket.

Av förarbetena till Kval framgår att den så kallade närhetsprincipen gäller vid placering på anstalt. Den innebär att den intagnes behov inför frigivningen av en plats nära frigivningsorten normalt bör beaktas. I det fall den intagne har ett eller flera minderåriga barn bör möjligheten att ta emot besök av barnet/barnen på anstalten vägas in vid anstaltsvalet.¹⁴ Av enkätsvaren framgår att med den platssituation som i dag råder med överfulla anstalter medges inte alltid placeringar utifrån närhetsprincipen. Andra överväganden blir istället viktigare. Det kan också nämnas att det ibland saknas möjlighet att placera föräldern på en anstalt i närheten av familjen, till exempel när närmaste anstalt är belägen långt bort. Det kan leda till stora olägenheter för barnet. Särskilt viktig blir närhetsprincipen när en förälder döms till ett långt fängelsestraff.

Då en förälder som är frihetsberövad placeras på en anstalt eller i ett häkte som ligger långt från barnets hem måste, enligt Barnombudsmannen, ersättning för transport, kunna ges från socialnämnden. Kostnader för resor kan i vissa fall vara mycket höga och det kan vara svårt för föräldern på utsidan att själv finansiera detta. Av enkätsvaren framgick också att ett flertal anstalter inte erbjuder transport till och från anstalten när denna inte är placerad i anslutning till andra transportmedel. Som skäl för detta anges bland annat att det ofta inte finns tillräckligt med personal på helgerna när det blir aktuellt med besök i högst utsträckning. Möjligheterna att erbjuda transport när kommunala transportmedel saknas bör utredas av Kriminalvårdsstyrelsen.

Barnombudsmannen föreslår:

- att socialnämnden vid behov ska ansvara för kostnader i samband med barns besök hos en förälder som är intagen på anstalt eller i häkte
- att socialnämnden vid behov ska tillhandahålla kompetent personal som kan följa med barn som annars skulle resa ensamma för att besöka en frihetsberövad förälder

---

¹⁴ Prop. 1994/95:124 s. 25.

Besökslägenheter

En grundläggande förutsättning för att barn ska kunna få en fungerande kontakt med en förälder som är frihetsberövad är att kontakten sker på ett för barnet så naturligt sätt som möjligt. Om en förälder till exempel döms till ett långt fängelsestraff eller inte har möjlighet att få permission kan det ändå vara av vikt för barnet att kunna tillbringa en sammanhängande längre tid med föräldern. Det är viktigt för barnet att göra vardagliga saker med den förälder som är frihetsberövad som till exempel att få äta mat tillsammans med den intagne föräldern eller att få sova i samma rum som sin mamma eller pappa. En annan fördel med ett sammanhängande längre besök är att barn som bor långt ifrån anstalten känner att besöket blir mer meningsfullt om besöket åtminstone varar längre än tiden det tar för barnet att resa dit. Behovet av ett besök under en längre sammanhängande tid kan tillgodoses genom att anstalten tillhandahåller en besökslägenhet. Den är i första hand avsedd för att underlätta umgänget med nära anhöriga för intagna som har lång verkställighetstid och inte är inne i normalpermissionsgång.¹⁵

Av enkätsvaren framgår att mindre än hälften av anstalterna har en besökslägenhet. Barnombudsmannen anser att det bör finnas på alla anstalter. Vikten av att det finns besökslägenheter på samtliga anstalter blir mycket tydligt när närhetsprincipen inte kan tillämpas och föräldern därmed kan komma att placeras på en anstalt långt ifrån barnets hem.

Barnombudsmannen föreslår:

- att alla anstalter får minst en besökslägenhet som är anpassad efter barns behov

Gruvberget

En viktig aspekt som barn som har frihetsberövade föräldrar lyfter fram är att de vill veta att det finns andra barn som är i samma situation som de själva. De vill också prata med andra vuxna som har varit intagna på anstalt och som själva har barn. Det är ett sätt för barn att kunna se att andra föräldrar som har varit eller är frihetsberövade kan vara viktiga för sina barn. Barn behöver se att situationen kan bli bättre och att en förälder kan vara en bra förälder trots att han eller hon har begått brott. Ett sätt för barn att få möjligheter till samvaro med andra barn och deras familjer i en liknande situation är familjeveckorna på anstalten Gruvberget.

Gruvberget är kriminalvårdens kursby för intagna. Den huvudsakliga verksamheten består av ett brett kursprogram. Det unika med Gruvberget är att den intagnes familj kan delta under vistelsen.

Telefonsamtal

Besöken hos en förälder som är frihetsberövad är en mycket viktig del av kontakten mellan barnet och dess förälder. En förutsättning för att kontakten ska vara givande för barn är emellertid i de flesta fall att en regelbunden vardagskontakt upprätthålls (utöver permissioner och besök) till exempel genom brev, e-post, sms och telefonsamtal. Det är viktigt att påpeka att behovet av en kontakt via telefonsamtal kan vara mycket stor för ett barn som har en förälder som tidigare varit häktad med restriktioner. Det är viktigt att

---

¹⁵ Att vara inne i permissionsgång innebär att man är kvalificerad för att få normalpermissioner.

kontakten via telefonsamtal kan återupptas snarast efter att restriktionerna har hävts eller föräldern förflyttas till en anstalt.

Enligt KvaL får telefonsamtal mellan intagna och andra personer äga rum i den utsträckning det lämpligen kan ske. De telefonsamtal som bedöms vara av vikt för den intagnes behandling ska bekostas av kriminalvårdsmyndigheten.

I enkäten ställdes frågan om anstalterna tillåter kostnadsfria samtal till barnen. Här varierar svaren mycket, men det övervägande antalet anstalter svarar att det ibland finns möjlighet till kostnadsfria samtal. De som svarar att det *alltid* går att ringa kostnadsfritt till barnen har så kallade veckosamtal under varierande tid. Barnombudsmannen anser att det är ett mycket bra system. Barns rätt till kontakt bör inte vara beroende av om den intagne har råd att ringa. Självklart måste man alltid utgå från barnets behov av kontakt med den intagne föräldern och personalen måste vara uppmärksam på att barn inte används i brottliga syften. Regelverket är inte utformat utifrån barns behov överhuvudtaget, vilket Barnombudsmannen inte anser vara acceptabelt.

Enligt lagen om behandling av häktade, anhållna m.fl. får telefonsamtal mellan den häktade och en person utanför förvaringslokalen äga rum i den utsträckning det lämpligen kan ske.¹⁶ Av häktesföreskrifterna framgår att den intagne alltid ska betala privata telefonsamtal själv.

På häktena varierade svaren också mycket. En tydlig slutsats som framgår av svaren i enkäterna är att kostnadsfria samtal framför allt beviljas när den intagne har barn som är placerade i familjehem eller på en institution.

Barnombudsmannen ser mycket positivt på att man tar hänsyn till en sådan omständighet eftersom de barn som är omhändertagna och vistas i familjehem eller på en institution ibland kan ha ett mycket stort behov av kontakt med sin/sina biologiska föräldrar och de barnen har en särskild problematik. Vi anser emellertid att en sådan regel inte alltid kan användas bara utifrån den specifika gruppen av barn. I vissa fall är kontakten med en förälder som är intagen lika viktig för ett barn som bor tillsammans med sin ena biologiska förälder. När det gäller häktade personer anser Barnombudsmannen att det bör införas en regel som i vissa situationer möjliggör kostnadsfria samtal från den intagne till dennes barn.

Ytterligare ett perspektiv som bör anläggas är mellan vilka tidpunkter de intagna tillåts göra sina telefonsamtal. Som exempel kan nämnas att ett häkte inte tillåter samtal efter klockan 17.00. När barnet går i skolan och har en fritidsaktivitet efteråt kan barnet inte hålla kontakten med den intagne föräldern om sådana telefontider tillämpas strikt. Det finns då risk att barnet tvingas ändra sina rutiner för att vänta på telefonsamtal från den intagne föräldern, vilket kan vara mycket påfrestande. Barnet ska inte ytterligare behöva förändra sitt liv och sina rutiner utan systemet bör vara mer flexibelt när det gäller kontakt mellan en intagen och dennes barn än när det gäller andra kontakter som den intagne har. Rätten till kontakt genom telefonsamtal ska utgå från barnets behov och önskemål.

En annan viktig fråga är om de intagna får ta emot samtal från sitt/sina barn. I mer än hälften av enkätsvaren framgår att det finns möjligheter för barn att ringa till en intagen förälder. Om detta tillåts minskar vikten av kostnadsfria samtal. Resultatet av enkäten visar dock att det ofta är samma anstalter som har kostnadsfria veckosamtal som också tillåter

---

¹⁶ Se särskilda regler gällande restriktioner ovan.

de intagna att ta emot samtal från sitt/sina barn. Barnombudsmannen anser att det måste utredas om det är möjligt att ha ett enhetligt regelsystem för samtliga anstalter, eller om detta är förenat med några större säkerhetsrisker. Att barnet har möjlighet att ringa till sin förälder innebär bland annat att barnet i mindre utsträckning måste anpassa sina aktiviteter för att invänta samtal från föräldern.

Barnombudsmannen föreslår :

- att det ska framgå av anstaltsföreskrifterna samt häktesföreskrifterna att de intagna ska ha rätt att ringa kostnadsfritt till sina barn ett visst antal gånger per vecka om det är det bästa för det enskilda barnet
- att kriminalvården ser över reglerna kring när de intagna får ringa, i syfte att underlätta för barnet att upprätthålla kontakten med en frihetsberövad förälder
- att Kriminalvårdsstyrelsen ser över systemet kring inkommande samtal för att öka möjligheterna för barn att själva kunna ringa till sina frihetsberövade föräldrar

Permissioner

Som Barnombudsmannen framhållit på flera ställen i rapporten är det nödvändigt att poängtera vikten av att barnets kontakt med den intagne föräldern sker på ett för barnet så positivt och naturligt sätt som möjligt. Barnet kan ha behov av att vistas tillsammans med den intagne föräldern i hemmiljö och under vardagliga former. Även om besök på anstalten eller häktet är en viktig aspekt för att barnet ska kunna upprätthålla kontakten med en intagen förälder, är ändå permissioner den viktigaste kontaktmöjligheten. Det skapas en situation där barnet kan umgås med den intagne föräldern under vardagliga förhållanden. Den intagne kan delta i barnets liv på barnets villkor till skillnad mot vad som är möjligt vid besök på anstalt eller häkte.

En intagen kan enligt 32 § KvaL beviljas tillstånd att lämna anstalten en viss kort tid för att underlätta hans eller hennes anpassning i samhället, om det inte finns påtaglig fara för fortsatt brottslig verksamhet eller avsevärd fara för annat missbruk. Det kallas normalpermission. Enligt samma paragraf kan en intagen ges permission även i andra fall än vid normalpermission om det föreligger någon särskild anledning. Det kallas särskild permission.

Frågan om permissioner i enkäten som löd ”Tar ni hänsyn till barns behov av kontakt med en förälder när ni beviljar permissioner?” gav upphov till flest synpunkter från anstaltspersonalen. Det är viktigt och positivt att personalen engagerar sig i dessa frågor och det är angeläget att de har ett tydligt barnperspektiv. Vikten av att barnet får träffa den intagna föräldern i sin hemmiljö lyfts fram i vissa enkätsvar. Många anser dock att den nuvarande regleringen kring permissioner inte tillåter att ett barnperspektiv anläggs utan syftet med permissioner är enbart att återanpassa den intagne i samhället. Flera som besvarade enkäten anser, i likhet med Barnombudsmannen, att lagen bör ändras för att få ett tydligare barnperspektiv. Barnet har inte valt att ha en frihetsberövad förälder och barnets rättigheter måste därför tillgodoses så långt som det är möjligt.

Svaren på frågan om permissioner varierar mycket, bland annat eftersom vi inte hade specificerat vilken typ av permissioner vi avsåg. Ett större antal anstalter har svarat att hänsyn till barns behov tas ibland. Ett fåtal anstalter har svarat att sådan hänsyn alltid tas. Ett ungefär lika stort antal anstalter svarar att ingen hänsyn tas till barns behov vid beviljande av permissioner.

En tydlig tendens är att det övervägande antalet av de som besvarar enkäten anser att viktiga saker som rör barnet normalt ska klaras av inom ramen för normalpermissionerna. Vissa anser dock att även särskilda permissioner kan eller borde kunna användas för att den intagne ska kunna medverka vid för barnet viktiga händelser till exempel besök hos barn och ungdomspsykiatri (BUP), skolavslutningar, födelsedagar med mera. Andra anstalter svarar att lagen endast ger utrymme för att bevilja särskilda permissioner vid barns födelse och för begravning.

Att det finns olika sätt att tolka reglerna kring permissioner blir mycket tydligt i enkät-svaren. Det är olyckligt att barnets behov av kontakt beaktas på vissa anstalter och inte på andra. Barnombudsmannen anser att det tydligare bör framgå av lagen att permissioner ska kunna ges om det är nödvändigt utifrån barnets behov. Att en intagen tar ansvar för sitt/sina barn under och efter avtjänat fängelsestraff är också enligt vår mening en av de viktigaste faktorerna i den intagnes återanpassning i samhället.

I ett svar från en sluten anstalt beskrivs det på det här sättet ”eftersom vi är delaktiga i att väcka den intagnes ansvar för sina barn är vi skyldiga att ibland möjliggöra permissioner för att besöka barnen vid skolavslutning, födelsedagar etc”.

I 13 § lagen om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. sägs att ”om missbruk inte kan befaras, kan den häktade medges att besöka en närstående som är svårt sjuk, närvara vid en närståendes begravning eller i annat fall då det finns synnerliga skäl, lämna förvarings-lokalen för viss kort tid”.

Möjligheterna att bevilja vistelse utanför häktet är av naturliga skäl mycket begränsade. Vi frågade ändå i vilka situationer det kan bli aktuellt med sådan vistelse utifrån ett barns behov av kontakt. De vanligaste svaren är begravning och förlossning vilka är de skäl som anges i lagen. Några anstalter anger att frågan sällan blir aktuell. I lagen finns också en möjlighet att utifrån synnerliga skäl bevilja särskild permission. Barnombudsmannen anser att det skulle vara av vikt att det prövades om den skrivningen kan innebära att utevistelse kan möjliggöras till exempel för att närvara vid viktiga händelser i barns liv som konfirmation, BUP-besök etcetera.

Barnombudsmannen föreslår:

- att lagstiftningen som rör permissioner ändras så att det finns möjlighet att utifrån barnets behov av kontakt, med en intagen förälder, bevilja permissioner

Stöd i föräldrarollen

En intagen person ska enligt 11 § KvaL under arbetstid ges möjlighet till arbete, undervisning, utbildning, arbetsträning, särskilt anordnad verksamhet som syftar till att motverka brott eller missbruk eller någon annan lämplig sysselsättning som såvitt möjligt främjar möjligheterna för honom att efter frigivningen inordna sig i samhället. Som utbildning kan till exempel erbjudas kurser i föräldraskap.

Att erbjuda utbildning i föräldraskap anser Barnombudsmannen vara en stor vinst för den intagnes återanpassning i samhället, men det viktigaste är att föräldern kan lära sig att vara en god förebild för sina barn och leva upp till det behov av en närvarande förälder som barn har. Av en utvärdering av föräldrautbildningen som under ett antal år har bedrivits på vissa anstalter, framgår att de intagna anser att de fått ökade kunskaper om barns behov

och utveckling generellt samt psykologiska kunskaper om tankar, känslor och reaktioner. De intagna ansåg också att de fått insikter om de egna barnens reaktioner och olika typer av samspel med föräldrarna samt insikter om sitt eget föräldraskap och vilken föräldraroll som är möjlig för dem att ha i förhållande till sina barn.¹⁷

Det övervägande antalet anstalter angav att de erbjuder föräldrautbildning för de intagna. Man påpekar också att kurserna upplevs positivt både av personal och intagna. Det som upplevs som negativt är att så få personer kan delta i kurserna eftersom efterfrågan är stor. Man efterlyser också en fortsättningskurs.

De anstalter som inte erbjuder föräldrautbildning angav som skäl till detta resursbrist.

Av lagen om behandling av häktade och anhållna med flera framgår att den häktade ska erbjudas arbete eller annan därmed jämförlig sysselsättning under häktningstiden. Ett mindre antal häkten erbjuder föräldrautbildning till de häktade vilket Barnombudsmannen ser som mycket positivt, särskilt när häktningstiden ibland är mycket lång.

Att få tillgång till föräldrautbildning är också ett viktigt steg för att planera återföreningen efter att den intagne har avtjänat sitt straff. Återföreningen måste planeras utifrån barnets behov och den intagne kan genom föräldrautbildningen få kunskap om sitt ansvar som förälder.

Barnombudsmannen föreslår:

- att det ska vara obligatoriskt att erbjuda föräldrautbildning på samtliga anstalter
- att Kriminalvårdsstyrelsen uppmanas att erbjuda föräldrautbildning på samtliga häkten

Övrigt

En av de viktigaste frågorna i enkäten var den ”öppna frågan” där personalen på anstalterna respektive häktena själva fick ge sina synpunkter på hur kriminalvården kan underlätta situationen för barn som har frihetsberövade föräldrar. Svaren varierar mycket men här följer en översiktlig bild av vad som framkommer i svaren.

En kategori av svar handlar om ökat barnperspektiv generellt inom kriminalvården:

- ökade resurser till att arbeta med de här frågorna som inom organisationen har stor betydelse
- öka medvetenheten hos personalen genom att till exempel tydliggöra barnperspektivet i centralt utformade formulär
- att föra in barnperspektivet i Kval, så att även jurister och inte bara behandlare förstår barnens situation

Den andra kategorin av svar rör ökad samverkan mellan myndigheter:

- ökat samarbete mellan kriminalvården och socialtjänsten för att hjälpa barn i behov av stöd
- rikstäckande nätverk för barn till intagna (samarbete mellan socialtjänsten och kriminalvården)

---

¹⁷ U-C. Hedin, Fångarnas föräldraskap – en utvärdering av föräldrautbildningar inom kriminalvården, 2000.

Den tredje kategorin svar rör de frågor som behandlas i enkäten:

- det ska alltid finnas ansvarig personal med vid barns besök
- underlätta att få särskild permission vid till exempel skolavslutningar
- underlätta besök i bostadsrummen för att barnen ska få en verklig bild av vad det innebär att sitta i fängelse

Den fjärde kategorin svar handlar om den intagne och dennes föräldraroll:

- utveckling av programverksamheten med inriktning på föräldrarollen
- ökat arbete med rehabilitering av den intagne och påverkansprogram för att bryta kriminellt mönster
- ge möjlighet till avgiftning
- fortsättningskurser på föräldrautbildningen

Slutsatser

Slutsatser som kan dras av de svar som givits utifrån den öppna frågan är att det finns en stor kunskap och ett genuint intresse av att få in ett barnperspektiv i kriminalvårdens verksamhet. Många förslag till förändringar finns hos de personer som arbetar inom kriminalvården.

Ett exempel på hur kriminalvården och andra personer kan arbeta med ett barnperspektiv är hämtat från verkligheten. En anstalt blev uppringd av personal på en förskola. Personalen beskrev att ett av de barn som fanns på förskolan mådde dåligt eftersom hennes pappa var frihetsberövad. Kriminalvården ordnade därför så att den intagne pappan fick möjlighet till särskild permission en gång i veckan för att besöka barnets förskola. Det här exemplet beskriver hur kriminalvården kan arbeta med ett barnperspektiv men också en annan viktig aspekt, nämligen att barnet ska kunna känna att han eller hon har en förälder även när denne sitter på anstalt. Barnet måste få känna att han eller hon inte behöver ta på sig ansvaret för föräldrarnas handlande och inte behöver täcka upp för föräldern genom att kanske ljuga om var denne befinner sig inför andra barn. Det kan också öka förståelsen för att inte alla föräldrar som är frihetsberövade är våldsamma och dåliga föräldrar.

Viktigt att påpeka är att de förslag till åtgärder som finns i den här rapporten måste utgå från det enskilda barnet. Huvudregeln måste vara att barnet ska kunna upprätthålla kontakten med en förälder som är frihetsberövad. Samtidigt måste hänsyn tas till att det i vissa situationer är olämpligt att kontakten upprätthålls, eller att den måste ske enbart genom till exempel telefonsamtal.

Barnombudsmannen vill vidare betona att ansvaret för de här barnens situation självfallet delas av olika myndigheter i samhället samt den intagne och dennes familj. Kriminalvården kan inte åstadkomma alla förändringar som är nödvändiga för att barn som har frihetsberövade föräldrar ska ges möjlighet att få sina behov tillgodosedda och ges en möjlighet att växa upp under gynnsamma förhållanden. Socialtjänsten har också ett stort ansvar för att genomföra förändringar i syfte att förbättra barnens situation. I den här rapporten belyses nästan uteslutande situationen inom kriminalvården och dess möjligheter att förbättra sin verksamhet, men Barnombudsmannen anser att även socialtjänstens arbete, regelverk och rutiner måste ses över och uppmärksammas.

Det finns många barn som har frihetsberövade föräldrar. De barnen har som beskrivits rättigheter utifrån bland annat barnkonventionen. I vissa avseenden har kriminalvården ett

barnperspektiv. Barnombudsmannen anser dock att vissa förändringar måste ske för att öka möjligheterna för de här barnen att upprätthålla kontakten med en frihetsberövad förälder och för att den kontakten ska kunna bli så positiv och naturlig som möjligt.

Stöd till barn som har frihetsberövade föräldrar

Om du själv har en förälder som är frihetsberövad på grund av ett brott eller om du är förälder till ett barn i en sådan situation finns det ett antal organisationer som man kan vända sig till för att få stöd och hjälp. Det kan vara viktigt att få prata med någon om hur man känner sig och att få umgås med andra barn som är i samma situation.

Bryggan Stockholm

Verksamheten hos Bryggan Stockholm utgår från ett barnperspektiv, det vill säga man sätter alltid barnets bästa i främsta rummet. Verksamheten syftar bland annat till att ge stöd och hjälp till barn och ungdomar vars föräldrar sitter i häkte eller på anstalt. Bryggan erbjuder bland annat barngrupper, fritidsaktiviteter för barn och ungdomar såsom teater, utflykter, hajker, målarkurser och skapande verksamhet. Bryggan fungerar också som en mötesplats och träffpunkt med bland annat öppet hus.

Kontakt:

Webbplats www.bryggan.a.se
E-post brygganstockholm@bryggan.a.se
Telefon 08-44 200 98

Solrosen

Solrosen är ett center för att stödja barn och tonåringar som har frihetsberövade föräldrar samt deras anhöriga genom gruppverksamhet och samtal. I projektet ingår också kunskapsspridning och att erbjuda utbildning kring dessa barns situation och behov.

Solrosen erbjuder gruppverksamhet, enskilda samtal, familje- och parsamtal. Barngrupp finns för barn mellan 7 och 12 år, tonårsgrupp för ungdomar mellan 13 och 18 år samt en anhöriggrupp. Som anhörig räknas den som har den dagliga omsorgen om barnen. Det kan vara en förälder, en släkting eller en familjehemsförälder.

Kontakt:

Webbplats www.raddningsmissionen.org
Telefon 031-701 73 80
Fax 031-701 73 82
E-post c.bruzelius@raddningsmissionen.org
Adress Nedre Fogelbergsgatan 3, 411 28 Göteborg

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1994/95:124 – Ändringar i kriminalvårdslagstiftningen (anstaltsfördelningen m.m.).

Litteratur

Barn med frihetsberövade föräldrar, Socialstyrelsen och Kriminalvårdsstyrelsen, 1998.

Fångarnas barn, M. Melin, 1998, Rädda barnen.

Fångarnas föräldraskap – en utvärdering av föräldrautbildningar inom kriminalvården, U-C Hedin, 2000, Kriminalvårdsstyrelsen.

Förälder på avstånd – en studiecirkel om att inte leva med sitt barn, R. Christensen, 2001, Rädda barnen.

Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child, 2002, Unicef.

Kriminalvårdens officiella statistik, 2001, Kriminalvårdsstyrelsen.

Sammanställning av anstaltsenkäten

Enkäten innehåller dels frågor som besvaras genom att kryssa i alternativa svar, dels frågor som besvaras utan alternativa möjligheter. På varje fråga finns möjlighet att ge övriga kommentarer. Vissa frågor har följdfrågor, varför svaren under övriga kommentarer återfinns under följdfrågan.

Totalt antal inkomna svar: 44 av 54

1. Barns omedelbara behov vid föräldrars frihetsberövande

Fråga 1: För ni in uppgifter om eventuella barn i de intagnas behandlingsjournaler?

Inkomna svar: 44

36 anstalter svarade ja, alltid

8 anstalter svarade ja, ibland

0 anstalter svarade nej

Exempel på svar:

- vissa vårdare för in uppgifter vissa inte
- beroende på om den intagne uppger detta vid verkställighetsplaneringens uppförande
- uppgifter om barn kommer alltid med i den verkställighetsplan som upprättas
- under förutsättning att den intagne anger att han har barn, då förs uppgifterna in i anstaltsplanen

Fråga 2: För ni uppgifter om den intagne har vårdnaden om ett eller flera barn i den intagnes behandlingsjournal?

Inkomna svar: 43

16 anstalter svarade ja, alltid

23 anstalter svarade ja, ibland

4 anstalter svarade nej

Exempel på svar:

- de flesta svarade samma som under fråga 1
- om det har betydelse för den fortsatta planeringen
- myndigheten för in de uppgifter som framkommer vid samtal med den intagne

Fråga 3: Vad gör ni om ni får kännedom om att den intagne har ett eller flera barn som kan vara i behov av stöd från socialnämnden?

Inkomna svar: 44

- beror på den enskilda situationen, t.ex. uppmana den intagne att ta kontakt med socialtjänsten
- om barnen kommer ensamma till anstalten kan kriminalvården eventuellt tillkalla sociala myndigheterna
- ingenting

- diskuterar med den intagne, kontaktar socialtjänsten
- har nyligen erhållit information om att sådan kontakt bör tas, tidigare har sådan kontakt generellt inte tagits
- pratar med den intagne om inte sekretess gäller
- motiverar den intagne att ta kontakt med socialtjänsten och är sedan ett stöd för denne
- socialtjänsten är ofta inkopplad när behov finns
- kontaktar berörda parter för att nå en lösning

2. Förhållanden för barn som vistas tillsammans med en frihetsberövad förälder

(frågorna 4–10 besvaras bara av anstalter där barn tillåts att vistas tillsammans med en intagen)

Fråga 4: Har ni under de senaste tre åren haft något/några barn som vistas på anstalten tillsammans med en intagen?

Inkomna svar: 26

6 anstalter svarade ja

20 anstalter svarade nej

Fråga 5: Om svaret på fråga 4 är ja, ange hur många.

Inkomna svar: 5

- varierar mellan 2 stycken och 5 stycken

Fråga 6: Vilken åldersgrupp har barnen tillhört?

Inkomna svar: 5

Exempel på svar:

- under 1 år
- från tre månader upp till ett år
- 0–1 år
- nyfödda/spädbarn

Fråga 7: Finns det på anstalten särskilda bostadsrum som är anpassade för barns boende?

Inkomna svar: 19

2 anstalt svarade ja

17 anstalter svarade nej

Fråga 8: Om svaret på fråga 7 är ja, ange hur rummen är anpassade efter barns behov.

Inkomna svar: 2

Exempel på svar:

- ett bostadsrum på den slutna avdelningen är större än de andra och är utrustat med toalett, vilket de övriga rummen inte har
- större rum, barnsäng
- spädbarn vistas i moderns bostadsrum.
- Om vi har möjlighet upplåter vi ett annat bostadsrum till skötrum. Möjligheten avgörs av tillgång på lediga platser
- Rummens storlek medger plats för en barnsäng

Fråga 9: Finns det regler på anstalten för barns utomhusvistelser när de medföljer på anstalten?

Inkomna svar: 18

4 anstalter svarade ja

14 anstalter svarade nej

Fråga 10: Om svaret på fråga 9 är ja, ange hur reglerna ser ut.

Inkomna svar: 2

Exempel på svar:

- barn kan vistas inom anstaltsområdet enligt föreskrifter. I övrigt kan utevistelse överenskommas med personal som är i tjänst
- det är mamman som har ansvaret för skötseln och tillsynen av sitt barn. Viktigt är att modern upplyses om sitt ansvar som mamma och inte förlitar sig på sina medintagna när det gäller tillsynen av barnet. Anstalten har sjuksköterska och närhet till barnavårdscentral.
- de små barnen brukar åka vagn, när modern vistas utomhus. Den mammalediga brukar få tillgång till längre promenadtider, bl.a. i besökslägenhetens utomhuslekplats

3. Kontakten mellan intagna och deras barn

Fråga 11: Har ni särskilda besöksrum som är utformade efter barns behov?

Inkomna svar: 44

29 anstalter svarade ja

15 anstalter svarade nej

Fråga 12: Om svaret på fråga 11 är ja, på vilket sätt är rummen anpassade efter barns behov?

Inkomna svar: 20

Exempel på svar:

- rökfritt
- leksaker
- målat i glada färger
- tavlor med barnperspektiv
- trevligt möblerat rum med "barnmöbler"

- tv/video med barnfilmer
- lekstuga/Lekplats på området
- minizoo med lamm och kalvar
- skötbord
- barnsängar
- gungor, sandlådor på anstaltsområdet

Fråga 13: Finns det personal på anstalten som är särskilt utsedd för att närvara i samband med barns besök?

Inkomna svar: 43

3 anstalter svarade ja

40 anstalter svarade nej

Exempel på svar:

- flera anstalter svarade att det inte fanns specifik personal för att delta vid barns besök men att personal finns som är utsedd att svara för barns besök generellt
- förekommer det en process där den intagne arbetar med att förbättra kontakten med barnen och dessa kommer på besök så är kontaktsmannen involverad i detta arbete och kan medfölja under besöket
- endast i sexualbrottsavdelningen
- om ett barn är offer föregås barnets besök av samråd med socialtjänsten. Även i andra ärenden där barnen är berörda eftersträvas samråd med socialtjänsten. Från anstalts sida deltar någon av våra psykologer eller kontaktpersoner. (anstalt för sexualbrottslingar)

Fråga 14: Finns det särskilda föreskrifter på anstalten om barns besök?

Inkomna svar: 43

24 anstalter svarade ja

19 anstalter svarade nej

Fråga 15: Om svaret på fråga 14 är ja, hur ser föreskrifterna ut?

Inkomna svar: 15

- förlängda besökstider, möjlighet att ta med barnmat in
- rutinbeskrivningarna är inte klara ännu
- lokala regler som gäller rörelsefriheten
- anstalts ordningsregler gäller även för barn
- målsmans tillstånd krävs om besökaren är under 18 år
- föreskrifter skrivs av kriminalvårdsstyrelsen och normerar hela verkets arbete, skrivs inte lokalt
- bevakade besök är all form av fysisk kontakt förbjuden mellan besökare och intagen. Barn har undantagits från den regeln

Fråga 16: Erbjuder anstalten transport till och från anstalten när inga kommunala transportmedel finns?

Inkomna svar: 34

5 anstalter svarade ja

29 anstalter svarade nej

Exempel på svar:

- det har förekommit
- det finns kommunala transportmedel
- kort om personal på helger då besökstiden är aktuell. Bilförsäkringen gäller ej för "civilpersoner"

Fråga 17: Finns det en eller flera besökslägenheter på anstalten?

Inkomna svar: 44

18 anstalter svarade ja

26 anstalter svarade nej

Exempel på svar:

- planer på gång
- projekt på gång som tvingades läggas ner p.g.a. besparingar
- begärt medel för detta länge men inte fått
- det barnanpassade besöksrummet ersätter besökslägenhet, vi har många korttidare varför behovet av övernattningsrum inte är så stort

Fråga 18: Om svaret på fråga 17 är ja, ange hur många.

Inkomna svar: 10

Exempel på svar:

- de flesta anstalter svarade att de hade en
- 1 bostadshus för en familj
- fyra
- två

Fråga 19: Finns det på anstalten möjlighet för de intagna att ringa kostnadsfritt till barnen/barnet?

Inkomna svar: 44

7 anstalter svarade ja, alltid

34 anstalter svarade ja, ibland

3 anstalter svarade nej

Exempel på svar:

- I undantagsfall kan särskilt beslut fattas om kostnadsfria samtal
- Efter individuell prövning sker detta ibland, efter den intagnes ekonomi
- Om man tar beslut om s.k. veckosamtal
- 15 min i veckan per barn

- då barnet vistas på någon form a institution beviljas kostnadsfria samtal, likaså vid någon form av akutsituation

Fråga 20: Får de intagna ta emot samtal från sitt/sina barn?

Inkomna svar: 34

28 anstalter svarade ja

16 anstalter svarade nej

Exempel på svar:

- vi kan av tekniska skäl inte koppla samtal till bostadsavdelningarna. Även sekretessen ställer till vissa problem
- anstalten tar emot meddelanden som den intagne får. Därefter får han själv ringa upp sitt/sina barn
- undantagsvis
- efter särskild prövning
- regelmässigt under kontrollerade former 1gång/vecka

Fråga 21: Om svaret på fråga 20 är ja, i vilken omfattning?

Inkomna svar:

- veckosamtal
- om barnet är omhändertaget
- ej stor, anstaltens säkerhet medger ej att intagna tar emot telefonsamtal, men särskilda beslut kan fattas i enskilda ärenden
- i stort sett obegränsat undertelefonens öppettider
- oftast lämnar barnen meddelande till sin förälder som sedan ringer upp
- ca en gång i veckan

Fråga 22: Tar ni hänsyn till barns behov av kontakt med en förälder som är intagen när ni beviljar permissioner?

Inkomna svar: 34

7 anstalter svarade ja, alltid

28 anstalter svarade ja, ibland

8 anstalter svarade nej

Exempel på svar:

- permissioner beviljas alltid efter lagstiftningens krav. Permissioner beviljas utifrån vilket brott den intagne har begått, hur långt straff han har och hur han skött sig under anstaltsvistelsen. Lagstiftningen blir på så sätt ett hinder för barnets behov av kontakt med föräldern
- barnen glöms ofta bort. Vi ser till klientens situation
- om möjligt
- regelverket för att bevilja permissioner utgår från den intagnes behov

Fråga 23: Om svaret på fråga 22 är ja, vilka situationer kan bli aktuella (t.ex. skolavslutningar, inskolning i förskola m.m.)?

Inkomna svar: 29

Exempel på svar.

- exemplen i frågan ska i regel ske inom normalpermissioner, upp till den intagne själv att planera in detta
- eftersom vi är delaktiga i att väcka de intagnas ansvar för sina barn är vi också skyldiga att ibland möjliggöra permissioner för att besöka barnen, vid skolavslutningar, födelsedagar etc.
- våra permissionsregler tolkas i regel så att man inte tar hänsyn till barnets bästa
- oftast om vi får rapporter utifrån att barnen p.g.a. av faderns fängelsestraff mår dåligt så kan permission vara av vikt
- födelsedagar, sjukhusvistelser, familjeterapi
- särskilda permissioner kan beviljas på exempelvis BUP:s, sociala myndigheters eller annans rekommendation
- för intagna som är inne i permissionsgång har man planerat utevistelse så att den intagne om önskemål finns ska få möjlighet att delta vid skolavslutningar, utvecklingssamtal, besöka barns daghem. Man försöker dessutom anpassa utevistelsen så att den sammanfaller med de tider som barnet kan träffa sin förälder

4. Stöd i föräldrarollen

Fråga 24: Erbjuder ni på anstalten föräldrautbildning för de intagna?

Inkomna svar: 43

37 anstalter svarade ja

6 anstalter svarade nej

Exempel på svar:

- tvingas prioritera bort p.g.a. personal/resursbrist
- mycket uppskattat av både intagna och personal
- ingår i anstaltens programutbud
- studiecirkel: ifrågasatt föräldraskap

5. Synpunkter angående kriminalvårdens möjligheter att underlätta situationen för barn som har frihetsberövade föräldrar.

Exempel på svar:

- utveckling av programverksamhet med inriktning på föräldrarollen
- bättre möjligheter att ta emot familjen i anstalt
- ändra regelverket så att möjligheter till utevistelser för kontakt med barnen vid god skötsamhet ökar
- se över regelverk som innebär att barn låses in vid besök
- rikstäckande nätverk för barn till intagna (samarbete mellan socialtjänsten och kriminalvården)
- ändring av KVVFS 2002:2 vore önskvärd, se mer till vilka påfrestningar barnet utsätts för

- ökad möjlighet till permissioner i ett tidigt skede för att besöka barnen
- samarbete mellan kriminalvården och socialtjänsten för att hjälpa barn i behov av stöd
- besökslägenhet
- föräldrautbildningssatsning, fortsättningskurser
- ansvarig personal vid barns besök
- via resebidrag prioriteras barnfamiljer
- på Gotland saknas kvinnoplatser, barnen drabbas hårdare där p.g.a. detta faktum
- regelverket utgår endast från den intagne, barnperspektiv saknas helt
- samarbete mellan myndigheter
- ökade resurser till dessa frågor som inom organisationen har stor betydelse
- Gruvberget är bra men dit kommer bara de som har varit inne i permissionsgång under längre tid
- Underlätta att få särskild permission vid t.ex. skolavslutningar
- Underlätta besök i bostadsrummen för att barnen ska få en verklig bild av vad det innebär att sitta i fängelse
- Ökat arbete med rehabilitering
- Öka medvetenheten hos personalen genom t.ex. att barnperspektivet finns med i centralt utformade formulär

Sammanställning av häktesenkäten

Enkäten innehåller dels frågor som besvaras genom att kryssa i alternativa svar, dels frågor som besvaras utan alternativa möjligheter. På varje fråga finns möjlighet att ge övriga kommentarer. Vissa frågor har följdfrågor, varför svaren under övriga kommentarer återfinns under följdfrågan.

Totalt antal inkomna svar: 21 av 29

1. Barns omedelbara behov vid föräldrars frihetsberövande

Fråga 1: Frågar ni den intagne om han/hon har barn vid den intagnes första kontakt med häktet?

Inkomna svar: 20

3 häkten svarade ja, alltid

8 häkten svarade ja, ibland

9 häkten svarade nej

Exempel på svar:

- denna fråga ställs inte vid inskrivningen, som är vår första kontakt med den häktade, utan vid första ankomstsamtalet
- det ska alltid göras men en viss osäkerhet finns över hur det faktiskt förhåller sig
- den intagne meddelar om barn finns, vid behov t.ex. för hämtning på dagis eller liknande

Fråga 2: Frågar ni den intagne om han/hon har vårdnaden om ett eller flera barn vid den intagnes första kontakt med häktet?

Inkomna svar: 19

2 häkten svarade ja, alltid

5 häkten svarade ja, ibland

12 häkten svarade nej

Exempel på svar:

- i samband med ankomstsamtalet

Fråga 3: Vad gör ni om ni får kännedom om att den intagne har vårdnaden om ett eller flera barn som kan behöva stöd från socialnämnden?

Inkomna svar: 16

Exempel på svar:

- det sker alltid en kontakt mellan åklagaren och sociala myndigheter
- förmedlar en kontakt med socialnämnden
- kontaktar socialtjänsten samt informerar den intagne om åtgärden
- eftersom vi måste ta hänsyn till sekretess, restriktioner o.dyl. så vänder vi oss i första hand till utredaren hos polisen eller frivården
- på begäran från den intagne kontaktar vi socialtjänsten

- frågar den intagne var barnen är och om de är väl omhändertagna. Sedan tar vi kontakt med åklagaren om de ber att få pratat med dem eller ta emot besök
- om den intagne har ensam vårdnad tas kontakt med sociala myndigheter för att säkerställa tillsyn, detta är ofta initierat av polisen under anhållningstiden

Fråga 4: För ni uppgifter om eventuella barn i den intagnes akt?

Inkomna svar: 21

9 häkten svarade ja, alltid

6 häkten svarade ja, ibland

6 häkten svarade nej

Exempel på svar:

- när förhållandet är känt
- när planeringsdokument upprättats under punkten social situation
- när ankomstsamtalen dokumenteras
- i häktesplaneringen som medföljer akten

Fråga 5: För ni uppgifter om den intagne har vårdnaden om ett eller flera barn i den intagnes akt?

Inkomna svar: 21

6 häkten svarade ja, alltid

7 häkten svarade ja, ibland

8 häkten svarade nej

Exempel på svar:

- kan finnas med som aktuell besökare
- se under fråga 4

2. Förhållandena för barn som vistas tillsammans med en frihetsberövad förälder

Fråga 6: Har ni under de senaste tre åren haft något/några barn som vistats i häktet tillsammans med en intagen?

Inkomna svar:

9 häkten svarade ja

12 häkten svarade nej

Exempel på svar:

- endast kvinnor med spädbarn
- socialnämnden i hemkommunen kontakts omedelbart varefter de antingen medger att barnet får vistas i häktet eller att barnet omhändertas
- barnet hämtades av anhöriga samma dag

Fråga 7: Om svaret på fråga 6 är ja, ange hur många.

Inkomna svar: 9

4 häkten svarade att de haft 1 barn

2 häkten svarade att de haft 2 barn

1 häkte svarade att de haft 3 barn

1 häkte svarade att de inte hade någon statistik men att det rörde sig om ca 3–5 barn per år

1 häkte svarade ca 1 barn om året

Fråga 8: Vilken åldersgrupp har barnen tillhört?

Inkomna svar: 10

Samtliga svar ligger i intervallet 0–3 år

Fråga 9: Viken hänsyn tas till barnets behov när man beslutar om eventuellt tillstånd för en intagen att få vistas tillsammans med sitt barn i häktet?

Inkomna svar: 11

- barnet kommer i första hand
- beslut tas efter samråd med läkare och socialnämnden i den kommun där barnet vistas, naturligtvis tas hänsyn till barnets behov
- lokalernas beskaffenhet, mammans psykiska och fysiska hälsa, barnets hälsa
- att de får vara tillsammans, barnsäng, icke rök-miljö i möjligaste mån, frisk luft vid eventuella extra promenader, speciell mat beroende på åldern, sysselsättning i form av visst utbud av leksaker
- alla de hänsyn som ska tas på häkte, avdelningens placering, storleken på bostadsrummet, tillgång till toalett, personalbemanning och annat för barnets och moderns primära behov
- barnets behov i första hand, samråd med andra myndigheter bl.a. socialen
- närhet till mamman vid eventuell amning, frisk luft ibland genom promenad med personal

Fråga 10: Finns det i häktet särskilda bostadsrum som är utformade för barns boende?

Inkomna svar: 21

4 häkten svarade ja

17 häkten svarade nej

Fråga 11: Om svaret på fråga 10 är ja, ange hur rummen är utformade efter barns behov?

Inkomna svar: 4

Exempel på svar:

- en något större cell med dusch, toalett, skötrum
- leksaker
- se fråga 10
- häktets sjukrum kan bli aktuellt i sådana situationer det rummet är lite större och har egen toalett
- ett stort rum med både dusch och toalett
- vi utrustar häktets sjukrum med skötbord, barnsäng, babysitter m.m. placeras i lämplig cell med toa

- det finns ett bostadsrum som med små förändringar kan göras om till ett lämpligt rum, det är större och har egen dusch

Fråga 12: Finns det särskilda regler för barns utomhusvistelser, när de vistas i häktet tillsammans med en intagen (t.ex. möjlighet att erbjuda en intagen som har med sig ett barn fler eller längre promenader)?

Inkomna svar: 17

1 häkte svarade ja

17 häkten svarade nej

Exempel på svar:

- ej relevant

Fråga 13: Om svaret på fråga 12 är ja, ange hur reglerna ser ut.

Inkomna svar: 1

Exempel på svar:

- förälder med barn erbjuds möjligheter att vistas oftare än de andra intagna i häktets gemensamhetslokaler
- man erbjuder i regel extra tid för promenader om möjlighet finns
- personalen kan med moderns tillstånd, vistas utomhus med barnet
- inga regler men möjligheten erbjuds alltid

3. Kontakten mellan intagna och deras barn

Fråga 14: Har ni särskilda besöksrum som är anpassade efter barns behov?

Inkomna svar: 20

12 häkten svarade ja

8 häkten svarade nej

Fråga 15: Om svaret på fråga 14 är ja, på vilket sätt är rummen anpassade efter barns behov?

Inkomna svar: 12

Exempel på svar:

- större rum
- barnmöbler
- leksaker, barnböcker
- barnvänligt möblerat (glada tapeter, gardiner, barntavlor)
- tv/video
- vi har endast ett besöksrum. Våra lokaler är inte anpassade efter barns behov. Leksaker, böcker m.m. finns dock tillgängliga
- häktet har leksaker tillgängliga för besökande barn

Fråga 16: Finns det personal på häktet som är särskilt utsedd att närvara i samband med barns besök?

Inkomna svar: 20

20 häkten svarade nej

Exempel på svar:

- det ska alla som jobbar på häktet klara av
- viss personal tar gärna på sig detta ansvar
- personalens förhållningssätt är i stort dock sådant att barnen känner sig välkomna och trygga
- personalen är medveten om problematiken

Fråga 17: Finns det särskilda regler på häktet om barns besök?

Inkomna svar:19

7 häkten svarade ja

12 häkten svarade nej

Fråga 18: Om svaret på fråga 17 är ja, ange hur reglerna ser ut.

Inkomna svar: 6

Exempel på svar:

- barn under 18 år krävs skriftligt tillstånd från vårdnadshavare
- barn kan inte besöka häktet om inte målsman tillfrågas
- endast de som regleras i lag och författning

Fråga 19: Om åklagaren belägger den häktade med restriktioner, är det vanligt att förbudet även gäller den intagnes kontakter med eventuella barn?

Inkomna svar:18

8 häkten svarade ja, alltid

9 häkten svarade ja, ibland

1 häkte svarade nej

Exempel på svar:

- häktespersonalen kan kontakta åklagaren som kan göra undantag
- efter anhållan från den intagne till åklagaren om telefonsamtal eller beslut kan lättnader förekomma
- däremot är åklagarna välvilligt inställda till polisbevakade besök för att den intagne ska få träffa sina barn

Fråga 20: I vilken utsträckning och vid vilka tider på dygnet har den intagne tillgång till telefon?

Inkomna svar: 19

Exempel på svar:

- 08.00–20.00
- 08.00–17.00

- 09.00–18.00
- 07.00–22.00

Fråga 21: Finns det i häktet möjlighet för de intagna att ringa kostnadsfritt till barnen/barnet?

Inkomna svar: 21

2 häkten svarade ja, alltid

17 häkten svarade ja, ibland

2 häkte svarade nej

Exempel på svar:

- kostnadsfria samtal till barn beviljas om medel saknas
- behovsprövas
- förekommer då barnen är placerade i familje-/fosterhem
- huvudregeln är att privata samtal bekostas av den intagne själv
- om åklagaren fattat beslut om övervakat samtal

Fråga 22: Tar ni hänsyn till barns behov av kontakt med en förälder när ni beviljar särskilda permissioner?

Inkomna svar: 16

2 häkten svarade ja, alltid

8 häkten svarade ja, ibland

6 häkten svarade nej

Exempel på svar:

- vi beviljar inga permissioner från häktet
- särskilda permissioner förekommer mycket sällan. Eventuell permission beviljas med utgångspunkt i den intagnes behov
- barnets behov är en del som vägs in i bedömningen vid de få ansökningar om särskild permission som lämnas in
- ej relevant

Fråga 23: Om svaret på fråga 22 är ja, vilka situationer kan bli aktuella (t.ex. besöka mor och nyfött barn eller skolavslutning)

Inkomna svar: 11

Exempel på svar:

- besöka mor och barn vid förlossning
- vid sjukdomsfall och andra svåra sociala situationer
- barnafödelse och begravning etc.
- särskild permission har beviljats för intagen att närvara vid förlossning
- för att besöka sjukt barn och barns begravning

4. Stöd i föräldrarollen

Fråga 24: Erbjuder ni i häktet föräldrautbildning eller liknande för de intagna?

Inkomna svar: 21

5 häkten svarade ja

16 häkten svarade nej

Exempel på svar:

- när resurser har funnits har s.k. föräldragrupper förekommit
- vi har haft pappagrupp
- gruppsamtal förekommer dock i gemensamhetsverksamheten av personal som är föräldrar tillsammans med de intagna
- uppskattningsvis för 30% av de häktade

5. Anstaltsplacering

Fråga 25: Vilken hänsyn tas till barnets behov av kontakt med en intagen förälder vid val av anstalt?

Inkomna svar: 20

Exempel på svar:

- närhetsprincipen
- ingen
- ej möjligt p.g.a. överbeläggning
- tveksamt om hänsyn tas till barnets behov

6. Synpunkter angående kriminalvårdens möjligheter att underlätta situationen för barn som har frihetsberövade föräldrar

Exempel på svar:

- påverkansprogram för att bryta ett kriminellt mönster
- föräldrautbildning
- ges möjlighet till avgiftning
- förbättringar kring restriktioner och permissioner
- lösa platsbristfrågan
- bättre lokaler t.ex. besöksrum som utformas efter barns behov
- närhetsprincipen bör alltid kunna användas, men i dag problematiskt p.g.a. platsbrist
- stödja föräldrar i föräldrarollen
- fler besökslägenheter
- bekämpa användning av narkotika
- problem i glesbygd främst när det gäller kvinnor, därmed riskerar de att hamna långt från barnen